

NORDISK REVY

tidning för vetenskaplig kritik och universitetsangelägenheter

under medverkan af

Prof. A. J. Alin, Prof. H. N. Almqvist, Bibl.-aman. A. Andersson, Fil. Kand. R. Arpi, Fil. Lic. A. Bendixson, Doc. J. E. Berggren, Doc. H. Bergstedt, Fil. Dr. M. Billing, Labor. M. G. Blix, Doc. K. H. Blomberg, Doc. S. J. Böthius, Doc. A. L. Bygdén, Prof. P. T. Cleve, Doc. O. A. Danielsson, Doc. D. Davidson, Bibliotekar. A. C. Drolsum, Doc. J. A. Ekman, Doc. A. Erdmann, Doc. H. von Feilitzen, Adj. P. A. Geijer, Prof. C. Goos, Prof. F. Gustafsson, Prof. J. Hagströmer, Prof. S. F. Hammarstrand, Prof. S. E. Henschen, Fil. Dr. R. Hertzberg, Prof. H. H. Hildebrandsson, Prof. Edv. Hjelt, Doc. H. Hjärne, Prof. H. Höffding, Doc. O. V. Knös, Prof. I. S. Landtmanson, Prof. S. F. Leffler, Bibl.-aman. C. H. E. Lewenhaupt, Bibl.-aman. E. H. Lind, Doc. J. A. Lundell, Prof. C. G. Lundquist, Doc. A. N. Lundström, Jur. Kand. C. O. Montan, Prof. C. R. Nyblom, Doc. K. Piehl, Doc. A. F. Schagerström, Fil. Kand. F. von Schéele, Doc. J. H. E. Schück, Doc. S. A. H. Sjögren, Bibl.-aman. C. G. Stjernström, Prof. U. R. F. Sundelin, Doc. A. L. A. Söderblom, Doc. J. H. Théel, Doc. P. J. Vising, Doc. C. Wahlund, Doc. O. Widman m. fl.

utgifven af

Docenten **Adolf Noreen**, Upsala.

FÖRLÄGGARE: R. ALMQVIST & J. WIKSELL.

UPSALA, R. ALMQVIST & J. WIKSELL'S BOKTRYCKERI.

Teologi.

Klostermann, August, Prof., Probleme im Aposteltexte neu erörtert. Gotha 1883. F. A. Perthes. 6 M.

De problem, hvilka förf. här söker lösa, äro dels tolkningen af några enskilda ställen i Apostlagärningarna och Pauli förra bref till församlingen i Korint, dels utredandet af sammanhanget i Gal. 2: 4, 5 och 2: 6—10 samt 1 Kor. 9: 15—18 och 12: 31. — De enskilda ord, af hvilka förf. söker lämna en mera tillfredsställande tolkning än den hittills gällande äro: *Ἀπειθαμα* eller rättare *Ἀπειθαμα* Apg. 1: 19; *Βαρναβας* Apg. 4: 36; *μεγαλη* Apg. 8: 10; *Βαρνησους* och *Ελυμας* Apg. 13: 6, 8; *μαρην αδα* 1 Kor. 16: 22. — Det först nämnda ordet härleder förf. från det arameiska verbet *damakh* = slumra, afsomna, hvila. Ordet *Ἀπειθαμα* anser han altså betyda icke *χωριον αιματος*, utan: ett fält, en åker, som innehafves af de döde, eller i hvilket de döde hvila. — Ordet *Βαρναβας* eller *Βαρναβας* betyder, säger förf., *tröstens* eller *vederqvickelsens* son och icke, såsom man äfven ansett, *förmänningsens*. Med namnet Barnabas i den förra bemärkelsen hafva nämligen apostlarna hälsat den i Apg. 4: 36 omtalade Josef vid hans öfvergång till kristendomen, emedan de i denna öfvergång sågo ett lyckobådande tecken, en underpant på ett nytt hopp. — Ordet *μεγαλη* Apg. 8: 10 anser förf. ingen ting annat vara än det grekiskt skrifna מְגַלִּי eller מְגַלִּי = *uppenbararen*, *den uppenbarande*. På detta ställe skall nämligen den åtskilnad vara åsyftad, hvilken enligt Pentateuken förefinnes mellan den allsmäktige Gudens förborgade verkningssätt och det i frälsningshistoriens under förnimbara, i följd af hvilket han och hans rådslut varda för människorna uppenbarade. — I fråga om de i vår nuvarande text förekommande orden *Βαρνησους* och *Ελυμας* Apg. 13: 6, 8 anser Klostermann, att det judiska namnet på den man,

som här nämnes, varit: Barjesuvan (= Sohn der Bereitschaft, der Geschicktheit) och det grekiska: *ετοιμος*. — Orden: *μαρην αδα* 1 Kor. 16: 22 äro hemtade från syrisk och betyda: *ο ζωιος το σημειον*. Till förklaring af deras användning i den apostoliska församlingen yttrar förf.: *μαρην αδα* ist so zu sagen die Spendeformel beim Bruderkuss der Christen anzusehen, welche sich aus der Sitte entwickelt hat, dass Christen einander als Glieder ihres Bundes zu erkennen pflegten an der Parole »der Herr», welche sie gaben, in dem sie sagten: »der Herr ist das Zeichen». Härvid förtjänar dessutom att nämnas, det förf. tolkar de närmast föregående orden på följande sätt: »om någon icke kysser Herren Jesus Kristus» (= nekar en kristen broderkyssen), »han vare utesluten från församlingen». Betänken, så vill nu aposteln vidare säga, det ord, som vi, då broderkyssen gifves, hviska till hvarandra: *μαρην αδα*.

I Gal. 2: 5 anser förf. att orden *οις ουδε* icke hört till den ursprungliga texten. Då enligt detta antagande 4:e och 5:e verserna komma att sammanslutas med hvarandra sålunda: »men för de insmugne falske brödernas skull, — — — gifvo vi för ett ögonblick rum åt underdånigheten, på det att — — —»; så frågas här: hvari har denna underdånighet bestått? Hon har, svarar vår författare, bestått däri, att Paulus och Barnabas till följd af de falske brödernas uppträdande i *Antiokia* läto förmå sig att företaga en resa till Jerusalem för det ändamål, som i Gal. 2: 1, 2 omnämnes. — Orden: *απο δε των δοκουντων ειναι τι* fattar Klostermann i analogi med t. ex. *τουτο απο Σοκρατους εστιν*. Paulus skulle altså med dessa och de följande orden hafva velat säga: »Men att någon ting härleder sig från de ansedde, gör för mig ingen ting till saken»; d. v. s.: de ansedde hafva visserligen uttalat sitt gillande af min apostoliska verksamhet bland hedningarne; men därför att detta skett, känner jag mig icke mera berättigad i denna min verksamhet, än om det icke ägt rum.

Den vanliga uppfattningen af tankesammanhanget i 1 Kor. 9: 15—18 finner Klostermann i hög grad otillfredsställande. För hans egen tillåter oss icke utrymmet att redogöra.

Den ursprungliga texten till 1 Kor. 12: 31 har enligt vår förf. varit denna: *ζηλοῦτε δε τα χαρισματα τα μείζονα και ειτι καθ' υπερβολην οδον υμιν δεικνυμι*, d. v. s.: »vinnlügen eder om de större nådegåfvorna, och om I viljen eftersträfvva någon ting öfversvinnligt stort (eller: en öfversvinnligt större nådegåfva), visar jag eder vägen».

Undersökningen af Gal. 2: 4—10 samt den framställning af förhållandet mellan Gal. 2, och Apg. 15, hvilken förf. i sammanhang därmed lämnar, höra obestriddligen till det bästa, som därom skrivits. Den granskning, förf. ägnar åt förut framställda uppfattningar af de ställen i Galaterbrevet och det förra brevet till Korint, hvilken han här gjort till föremål för sin undersökning, är oftast träffande och mycket skarpsinnig.

J. E. B.

Johansson, Claës Elis, Om apologetikens begrepp. Ak. afh. 156 ss. Upsala 1884.

Luthersk Ugeskrift. XV. 1—6. A. Schøning, Luther og Kunsten. C. M. H., Europæisk Kirkestatistik. M. I. Færden, Kristendommen som folkeopdragende Magt. — Literatur. — Kirkelige Efterretninger. — m. m.

Juridik.

Lehmann, Karl und Schnorr von Carolsfeld, Hans, Die Njálssage insbesondere in ihren juristischen Bestandtheilen. Ein kritischer Beitrag zur altnordischen Rechts- und Literaturgeschichte. Berlin 1883. Verlag von R. L. Prager. VIII+234 ss. Pr. 6 M.

Detta arbete, hvilket, enligt hvad K. Maurer, som försett det samma med ett förord, meddelar, utgör en frukt af de öfningar i tolkningen af de fornnordiska rättskällorna, hvilka hållits i det för ej länge sedan i München inrättade juridiska seminariet, har till sin hufvudsakliga uppgift att genom en undersökning af det juridiska innehållet i Njálssagan lämna ett bidrag till lösandet af den omtvistade frågan om tiden för denna sagas uppkomst. Författarne, hvilka obetingadt erkänna sagans skönhet, reducera däremot i hög grad betydelsen af den belysning af det äldre isländska rättslifvet, som den ansetts lämna. Man skulle, säga de, vänta att denna saga, som mera än någon annan rör sig på det rättsliga området, skulle på ett väsentligt sätt komplettera kännedomen särskildt om den äldre isländska fristatens rätt, där själfva de till vår tid bevarade rättsböckerna (*Könungsbók* och *Staðarhólsbók*) meddela endast en ofullständig sådan. Men det förhåller sig icke så. Det finnes nämligen i sagan icke mycket, som icke direkt låter hänföra sig under en sats i rättsböckerna; och där detta icke är händelsen, faller det anförda till största delen så af sig själf, att det kunde anses icke vara värdt att i dem framhållas. Därmed är emellertid icke sagdt, att icke Njálssagan i många punkter afviker från rättsböckerna. Men dessa afvikelser visa sig i allmänhet icke såsom bildningar af

det äldre rättslifvet, utan antingen såsom på missförstånd beroende utläggningar af rättsböckerna, eller såsom yngre rätt, tillhörande tiden efter fristatens undergång, eller såsom öfver hufvud icke isländsk, utan norsk rätt, eller slutligen såsom rent af orimligheter. Detta allmänna omdöme söka författarne sedan motivera genom särskilda undersökningar af de juridiska uttryck, de rättshandlingar, de processer, som förekomma i sagan, samt slutligen af berättelsen om införandet af *fmtdómur*. — Hvad först angår de juridiska uttrycken, anmärkes det, att man i sagan finner en mängd sådana, som dels äro obegripliga, dels oriktigt använda. Af dessa senare åter äro somliga absolut oriktiga, d. v. s. kunna icke riktigt användas, hvarken från den isländska eller den norska rättens ståndpunkt, hvarken i fråga om tiden före eller tiden efter Islands underläggande under Norge. Andra åter äro relativt oriktigt använda, d. v. s. hafva ej användbarhet i den isländska fristatens rättspråk, men voro i bruk i Norge från äldre tider eller på Island efter dess underläggande. — Af rättshandlingarna, hvilka alla tillhöra familjerätten, granskas här en *arfeiding*, hvilken visas sakna all juridisk hållbarhet, två äktenskapsskildnader, i afseende på hvilka författarne antaga, att sagan undantagsvis angifver en ursprungligare form än den i rättsböckerna föreskrifna, samt slutligen flere trolofningar. Af dessa äro några i full öfverensstämmelse med rättsböckernas föreskrifter. De öfriga åter afvika från rättsböckerna i den riktning, att bruden erhåller en friare, inflytelserikare ställning vid trolofningen än den, hvilken rättsböckerna tillerkänna henne. Härvid anmärka författarne — utan tvifvel med rätta — att, om man tager i betraktande, att det väl icke är sannolikt, att ett rättstillstånd, under hvilket kvinnan vid trolofningen i det hela betraktades endast såsom ett *objekt*, skulle ha föregåtts af ett, där hon intagit en jämförelsevis själfständig ställning, det icke synes kunna antagas, att sagans framställning innehåller en reminiscens af ett rättstillstånd, äldre än det, som rättskällorna återgifva, utan snarare att däri röjer sig inflytandet af senare rättsidéer, enligt hvilka kvinnans ställning fattas på ett friare sätt. — Därefter undersökas de sex processer, hvilka i sagan förekomma. Äfven här söka författarne genom granskning i detalj att visa, att på samma gång rättsböckerna varit för sagans bearbetare bekanta, denna kännedom dock varit ganska ytlig, så att de ofta blifvit missförstådda. Än finner man salunda tanklösa afskrifningar af dessa, än oreda och dunkelhet, än besynnerligheter, obegripligheter eller rent af orimligheter. — Slutligen väcker äfven den enligt författarnes åsigt romantiserade berättelsen om införandet af *fmtdómur* i flere afseenden betänkligheter.

Resultatet af undersökningen i det hela är därför, att författaren af sagan, sådan vi äga henne, icke kan vara en isländare, tillhörande fristatens tid, utan att dess uppkomst måste förläggas till den sista tredjedelen eller kanske till och med fjärdedelen af det trettonde århundradet. Beträffande öfriga härmed i sammanhang stående frågor uttala författarne såsom blott förmodanden: att sagan blifvit en eller flere gånger öfverarbetad, att öfverarbetaren varit en norman och möjligen en andlig, slutligen att två ursprungliga sagor, en Gunnars-

och en Njålssaga, blifvit sammanfogade till en. — Maurers totalomdöme är, att genom arbetet ett icke oviktigt bidrag blifvit lämnadt till lösande af frågan om sagans ålder, och att framför allt det faktum blifvit fullt konstateradt, att sagan väsentligen har lånat sitt juridiska innehåll ur rättsböcker, hvilka fullkomligt öfverensstämt med dem, som blifvit till vår tid bevarade, samt att dess trovärdighet i de få fall, då den afviker från dessas innehåll, är i hög grad tvifvel underkastad.

Oafsedt den vikt, som det resultat i fråga om sagans ålder, hvilket af författarnes undersökning framgår, kan anses äga, är deras framställning af stort intresse genom de undersökningar rörande åtskilliga punkter i i den isländska fristatens rätt samt de jämförelser med den äldre norska rätten, till hvilka författarnes syfte och plan gifvit anledning.

I. L.

Hagerup, Francis, Om Kjøb og Salg. Forelæsninger holdte ved Kristiania Universitet Vaaren 1883. 126 s., 8:o. Kristiania 1883.

Den dansk-norska obligationsrättsliga literaturen är i jämförelse med vår ganska rik; utom flere systematiska bearbetningar af äldre och yngre datum äger den ett ej obetydligt antal förtjänstfulla monografier öfver viktigare institut. Och skiljaktigheten är äfven en inre. Dels taga de danska och norska författarne vida mer hänsyn till den romerska rätten, äfven i dess nyaste skick, än man hos oss plägar anse nödigt, dels har hos våra stamförvandter, särdeles under de båda sista decennierna, utbildat sig, hvad i Sverige ännu saknas, en civilistisk skola, hvars anhängare i sina arbeten utgå från en i det väsentliga gemensam grundåskådning. Det är den från Bornemann härstammande, af Aagesen utbildade läran om samfundslifvets ekonomiska kraf såsom för rättigheters uppkomst och fortvaro bestämmande, som varit och är förherrsande. I denna lära gör författaren till föreliggande arbete emellertid en högst viktig modifikation, som i ej obetydlig mån närmar densamma till den i Upsala föredragna åsikten. Han yttrar nämligen, att det till att grundlägga den mot en rättighet svarande förpliktelsen ej är nog, att den kräfvades af omsättningens säkerhet; det är nödvändigt, att en bonus pater familias med kändedom om de gifna förhållandena skulle känna sig förpliktad. För afgörandet af detta spörsmål åter är omsättningens kraf visserligen af mycket stor betydelse, men dock ej enrådande. Förf. håller sig således liksom Nordling till individen och frågar som han, huru en god och förståndig husfader skulle förhålla sig; men under det Hagerup fäster sig vid förpliktelsen och debitor, ser Nordling i främsta rummet på rättigheten och creditor, i det han låter afgörandet bero däraf, om någon med skäl och förnuft kan anse sig berättigad. Af denna grundåsikternas polaritet följa naturligen talrika skiljaktigheter i detalj, så t. ex. i fråga om deposition af debitum, men ej dess mindre torde de snarare kunna sammanjämkas med hvarandra än med den från samfundet utgående Aagesenska läran.

Hvad sedan förf:s behandling af sitt egentliga ämne angår, så utmärker sig hans arbete för en skicklig sammanställning af romersk, nyare kontinental och engelsk

samt norsk rätt, för ett klart och precist angifvande af de viktigaste olika meningar, som i hvarje fråga framträd, samt för i allmänhet väl motiverade egna åsikter. Såsom ett undantag i det sista afseendet må nämnas förf:s nya lära om bevisbördans fördelning vid tvister mellan köpare och säljare. Ehuru af föga vikt i sak, bör det måhända ej heller lemnas oanmärkt, att förf. synes ha af den schweiziska obligationslagen använt ett äldre utkast (af 1877?) utan att ana de viktiga förändringar, som vidtogos, innan lagen i Maj 1881 erhöi sin sedan sanktionerade lydelse; i annat fall skulle förf:s yttrande, att det i nämnda obligationslags kapitel om köp ej göres något undantag från densamma allmänna regel (§ 145), att vid tvåsidiga kontrakt kasuelt inträdande omöjlighet på ena sidan verkar befrielse på den andra, vara väl hokstafvigen sant, men likväl aldeles oförklarligt, då § 204 med otvetydiga ord stadgar ett sådant undantag för alla förtryttingsaftal.

Hj. L. Hammar skjöld.

Norsk Retstidende, udg. af den norske Sagførerforening. 1883. 39—52. Francis Hagerup, Om Kjøb og Salg. — Domme. — Notiser och Efterretninger.

Historia.

Meijer, B., Svensk-historiskt handlexikon. Sthlm 1883. J. Seligmann & Co. Pris: 3,50.

Att på ett fullt tillfredsställande sätt utge ett sådant arbete som detta torde ej vara så lätt, som det möjligen kan synas en flyktig betraktare. Det författaren tillgängliga rika materialet måste på det omsorgsfullaste sätt sofras och därur tagas det viktigaste. Om därför i afseende på såväl valet af de intagna artiklarna som dessas innehåll någon ojämnhet i detta arbete visar sig, får man ej undra däröfver och döma detta för strängt. — Däremot har man, då detta lexikon afser att lämna kortfattade notiser om de för Sveriges historia viktigaste personer, orter, tilldragelser och aktstycken, ovilkorlig rätt att fordra, att de däri meddelade faktiska uppgifterna äro fullt tillförlitliga och grundade på resultatet af den nyaste tidens forskning. Häre visar sig dock rätt stor ojämnhet. Där förf. kunnat begagna sig af sådana källor som Svenskt biografiskt handlexikon och Nordisk familjebok, fyller det i allmänhet alla fordringar, men där dessa svikit, gör förf. sig ej sällan skyldig till rätt stora misstag, och ofta gör arbetet intrycket att ha tillkommit under synnerlig brådska, så att förf. ej gifvit sig tid att närmare granska sina artiklar. Att påpeka alla de misstag och oegentligheter, vi påträffat, är ej här rätta platsen. Vi vilja blott anmärka några få: s. 19 antages »Bernhard länge» af förf. vara en verkligt historisk person; s. 31 talas om freden vid Brömsebro »1658»; s. 148 kallas Karl VIII Knutssons fader Knut Tordsson »riksdrott»; s. 176 säges, att Kristian I blef »1450 genom de svenska stormännens stämplingar hyllad som konung i Norge»; s. 213 säges Matts Kettilmundsson hafva dött »1334 l. 1337»; s. 219 o. 220 föras de båda helt och hållet skilda släkterna Natt och Dag till samma »ätt»; s. 255 omtalas, att Karl

Knutsson »gjorde ett försök att reducera kyrkogodsens»; s. 249 säges hertig Knut Porse vara »son» till konungamördaren Peter Porse; s. 375 säges Vesterås vara »en på 1390-talet anlagd stad». — Befogade anmärkningar skulle äfven kunna göras mot författarens framställning af — vi nämna exempelvis — adeln, beskattningen, rådet och rättsväsendet, men att närmare utveckla detta skulle här leda oss alt för långt.

Vi äro emellertid förf. tack skyldiga för detta hans försök att afhjälpa det länge kända behovet af ett dylikt arbete och våga uttrycka den förhoppningen, att de fel, som finnas i denna upplaga, ej skola återfinnas i en följande.

K. H. K.

Handlingar rörande Sveriges historia, Första serien. Konung Gustaf den förstes registratur, Utg. af Kongl. riksarchivet genom Victor Granlund, B. VIII (1532 och 1533), 2 häft., ss. 241—430 + 53 ss. (register m. m.). Pr. 4 kr. B. IX (1534), 1 häft., ss. 1—240. Pr. 3,75. Sthlm. Norstedt & Söner 1883.

Hjärne, Harald, Om förhållandet mellan landslagens båda redaktioner. Några kritiska anmärkningar. 19 ss. 8:o. Upsala 1884. (I universitetets årsskrift).

Literaturhistoria.

Tidskriftsöfversikt för år 1883.

(Forts. från nr 9.)

Då utrymmet tyvärr hindrar oss att lemna en lika utförlig redogörelse för öfriga under året utkomna tidskriftsuppsatser, som den i förra numret af revyn intagna, nödgas vi inskränka oss till att endast i korthet angifva de olika artiklarnes innehåll.

Giornale Storico. Häft. 2. Le Arti e le lettere alla corte dei Trinci di Folingo (visar den lifliga konstnärliga och poetiska verksamhet, som under renässansen pågick äfven vid de mindre italienska hovven). La Prima Commedia musicale a Venezia (skildrar buffans första uppträdande, särskildt Biancardis verksamhet). En kritik af Scartazzini öfver Scheffer—Boichorsts dantestudier. *Häft. 3* upptages hufvudsakligen af en uppsats af Novati om Fra Salimbenes krönika (1200-talet). *Häft. 4—5.* En uppsats af d'Ovidio om den s. k. Donatus provincialis (jämf. Bartsch, Grundriss 65), som, i likhet med hvad man förut trott, uppvisas vara af italienskt ursprung. En sago-historisk studie af Landau öfver Messer Torello (Decam. X, 9). Lorenzino de' Medicis ungdom af Ferrai. I Varietá meddelar A. Graf ett egendomligt bidrag till Nerolegenden från slutet af 600-talet. Dessutom förekomma några synnerligen läsvärda uppsatser af Novati och Bertolotti om det sedliga tillståndet hos studenterna vid Studio Romano under renässansens dagar.

Zeitschrift für deutsche Philologie. Herausgeb. von Höpfer und Zacher. Band. XV innehåller flere literaturhistoriska afhandlingar. Så meddelar Lübken några tyska folkvisor från 1610 (dock af ringa intresse). Mera betydande är Frommans publikation af förut ej offentliggjorda sånger ur das Münchener Niederbuch (särdeles

vackra lyriska dikter från slutet af 1400-talet). Därefter följer en ganska läsvärd uppsats af Holzhausen om balladen och romansen inom den tyska konstpoesien. Efter att fullt riktigt hafva skilt dessa båda arter (skillnaden betingad af den olika folkkaraktären hos spanioren å ena sidan och nordbon å den andra), samt visat den olika betydelse, i hvilken romans tages i musikaliskt och i literaturhistoriskt afseende, öfvergår förf. till Gleims romanser, som uppstått genom en efterbildning af fransmannen Monterifs och spanioren Gongoras (äldre) ironiserande, burleska folklifsbilder, visar sedan upp balladens utbildning genom Bürger och dess karaktär under klassiciteten, romantiken och nutiden. Därefter följer en uppsats af Martin om Kudrun. Mot Wilmann (som antager en kontamination af flere dikter, hvilka själfständigt behandlat samma saga) söker förf. göra gällande sin redan 1872 (i Zachers handbibliotek II) uttalade åsikt, att dikten uppstått genom en behandling af ämnet »in einer zusammenhängenden reihe von längern und kürzern abschnitten», härrörande från samme skald. I en därpå följande uppsats söker Kinzel visa, att de tyska bearbetningarna af alexandersagan förutsätta, att i elfte århundradet funnits minst tvänne olika från Pseudokallisthenes utgående framställningar af sagan. I Zur Kritik des Niebelungenliedes undersöker Kettner det olika sätt, hvarpå dikten skildrar mottagandet af ankommande gäster. En del skildringar förefalla originala, andra såsom efterhärmmingar af dessa, ehuru verkställda af samme skald, hvarmed dock ej är sagdt, att de sånger, där dessa parallella skildringar förekomma, förskrifva sig från en och samme författare, utan den möjligheten medgifves, att skildringarna kunna härröra från öfverarbetaren. Den i rent literaturhistoriskt hänseende märkligaste uppsatsen är Sein oder Nichtsein des Guiot von Provence af den gamle, förtjänstfulle forskaren San-Marte (Schulz). Som bekant, uppgifver Wolfram, att källan till hans Parsifal varit «Kiot», en provençalisk författare. Å andra sidan känner dock literaturhistorien ej någon dylik Parsifal. Saken är emellertid af största betydelse. För det första gäller det nämligen den mycket omtvistade frågan om utsträckningen af den provençaliska epiken. För det andra inverkar naturligen antagandet af denna källa i betydlig mån på frågan om originaliteten af Wolframs dikt, hvilken betydligt skiljer sig från Chrestien de Troyes. Zarncke, Birch-Hirschfeld m. fl. hafva också förnekat tillvaron af Guiots franska dikt och antagit, att Wolfram hänvisat till denna källa endast af den inom medeltidslitteraturen vanliga orsaken att dymedels skänka dikten större trovärdighet; men i denna uppsats synes dock San-Marte hafva anfört flere ganska talande skäl för det påstådda originalets existens. Enligt San-Marte är Guiot samme person, man känner som författare till den satiriska dikten Bible. Han skref på nordfranska, och endast genom ett misstag af Wolfram gjordes han till provençal. Vidare antager San-Marte, att hans dikt tillkommit på följande sätt. Chrestien erhöi af greve Philip af Elsass den bok, efter hvilken han diktade sina Contes del Gral, hvilka han dock genom döden hindrades att afsluta. Guiot, hvilken också bevisligen kände Philip, erhöi af honom samma bok, som tjänat den afriidne Chrestien till original, och skref efter denna en nu för-

lorad eller åtminstone ej upptäkt dikt, hvilken sedermera än vidare utvecklades och förbättrades af Wolfram. — I denna årgång förekomma dessutom en uppsats af Dünzer (Zur Textkritik des zweiten Teiles von Göthes Faust) och en annan af Mathias (Die Jagd in Niebelungenlied).

Germania 28:de årg. innehåller hufvudsakligen uppsatser i rent språkliga ämnen. Af betydelse för literaturhistorien äro dock Bruchstücke eines Trojanergedichtes (Bernoulli) Meisterlieder (Goedeke), Zur Geschichte des Wolfdietrich (F. Neuman) och framför allt en utförlig uppsats angående prosaromanen om Lanzelot (Peter).

(Forts.)

H. S.

Thorild, Thomas, Om Kvirnokönets naturliga höghet. Tionde upplagan. Efter den första troget aftryckt och med bibliologiska noter försedd af Arvid Vikström. Stockholm 1883, i 100 nummerade exemplar tryckt i Centraltryckeriet.

Den nyligen utsedde redaktören af »Nordisk Typograf-tidning», herr Arvid Vikström, har, genom utgifvande af denna tionde upplaga af Thorilds ofvannämnda skrift gifvit ett nytt bevis på det stora intresse för svensk vittighet och den förkärlek för att skapa bokrariteter, som han förut vid flera tillfällen lagt i dagen. Vi behöfva endast nämna hans 1879 utgifna »Visor ur Johannis Messenii Dramer». Detta intresse är också till enda anledningen till denna upplagas utgifvande, ty, den må äga hvilket värde som helst, så läst och beundrad är ej denna skrift af den genialiske men bizarre Thorild, att något allmännare intresse kan sägas hafva framkallat densamma.

Som typografisk sällsynthet och som ett mönster giltigt aftryck af den första upplagan är boken värdt allt erkännande, hvilket i ännu högre grad skulle komma de bibliologiska noterna till del, om de ej, jämte den däri ådagalagda stora beläsenheten, äfven visade prof på en, åtminstone i annalarens tycke, nog långt drifven noggrannhet, som till och med uppräknar de olika upplagornas olika läsarter, liksom om denna lilla uppsats vore en af dessa dyrbara codices, hvilka utgöra religionens eller vetenskapens viktigaste urkunder.

—pt.

Ljunggren, Gustaf, Framställning af de förnämsta estetiska systemerna. Andra delen, Vischers system. Andra öfversedda upplagan. 378 ss. Lund, C. W. K. Gleerup, 1883. Pr. 5,50.

Friedlander, A. E. Gustaf III som dramatisk författare. 92 ss. liten 8:o. Lund, Gleerup, 1884. Pris 1,50.

Österländska språk.

Wiedemann, Alf. Sammlung altägyptischer Wörter, welche von klassischen Autoren umschrieben oder übersetzt worden sind. Leipzig. Barth 1883. 44 sidd. 8:o. 5 Mk.

Uppgiften att i hieroglyfisk form återgifva de fornägyptiska ord, som af traditio en betecknas som grekiskt-

romerska transkriptioner, hör till de mera lockande, och få äro väl de ny ägynnare inom ägyptisk filologi, som icke sysselsatt sig med sammanställningar af nämnda slag, som icke gjort upp projekt till mer eller mindre utförliga arbeten i det fängslande ämnet.

Uppgiften är lockande icke minst därför, att halfva arbetet — samlandet och ordnandet af de såsom transkriptioner eller öfversättningar betecknade klassiska skriftformerna — redan är undanstökadt. Förtjänsten af att i detta afseende hafva brutit väg är Jablonskis¹⁾. Bland nyare forskare, som lemnat en dylik ordsamling, nämna vi särskildt G. Parthey (Vocabularium cooptico-latinum 1844).

Herr Wiedemann's arbete är epokgörande så till vida, som det för första gången på ett ställe gifver oss (delvis!) vetenskapligt giltiga hieroglyfiska skriftformer för en (relativt) fullständig samling af nyss nämnda klassiska omskrifningar eller öfversättningar. Hr W. är eljest icke den ende ägyptolog, som något allvarigare sysselsatt sig med ifrågavarande ämne. Men öfrige forskare hafva blott undantagsvis eller i enstaka fall granskat hithörande ord och uttryck, då åter hr W. gjort till sin uppgift att förklara alla, som på vetenskapens nuvarande ståndpunkt kunna förklaras. Hr W:s arbete gör sålunda anspråk på att vara ett slags uttryck för ägyptologiens ställning till frågan i närvarande stund.

Mot detta (som vi på grund af bokens beskaffenhet måste beteckna) förmättna anspråk kunna vi ej underlåta att inlägga en bestämd gensaga, för hvars giltighet tyvärr blott några detaljmärkningar, dock såsom sådana icke så alldeles oviktiga, för ögonblicket kunna åberopas. I högre mening positiv kritik af arbetet hoppas vi längre fram, då vi hunnit bygder, där bibliotek stå oss till buds, kunna lemna.

Redan å inledningens 2:dra sida möta vi ett par af förf. meddelade uppgifter, hvilkas värde synes oss vara ett helt annat än det, han fäster vid de samma. Så är bemödandet att uppvisa, att *ä* är en halfvokal (t. ex. i *äéπτιον*, transkr. af hierogl. *anti*) helt och hållet förspildt; förhållandet är nämligen för många år sedan ådagalagdt af de Rougé och Brugsch. Satsen, att »det feminina *t* i ordslut uttalas ända in i ung tid, och icke, såsom händt, får betraktas som en rent ideografisk beteckning för femininum» — bygd på den hypotetiska sammanställningen *äστν* = hierogl. *äset* — vitnar om altför grof okunnighet i elementen af det ägyptiska språkets historia för att här behöfva bemötas.

Att döma af en hastig blick på förf:s arbete synes oss hans förfaringssätt hafva bestått i att för hvarje särskildt ord, i den alfabetiskt ordnade lista, han med ledning af äldre källor uppgjort för de klassiska omskrifningarna, rådfråga ordböckernas likljudande vokabler (begreppet »likljudande» taget i en ganska vidsträckt bemärkelse), samt att, där inga dylika funnits, med fantasiens hjälp konstruera antagliga öfvergångsformer och dy-medelst slå en bro öfver de stundom gapande afgrunder, som skilja *causa* och *effectus* i det eller det fallet från hvarandra. Han har dessutom till en viss grad — ehuru

¹⁾ Vi taga ej ägyptiska personnamn och deras omskrifningar med i räkningen.

långt ifrån uttömmande — tillgodogjort sig andra ägyptologers anmärkningar öfver enskilda uttryck.

Då man vet, att hufvudmassan af de klassiska transkriptionerna utgöres af plantnamn, och tillika något känner den ägyptiska skriftens mekanism, som betecknar snart sagdt *alla* växter med *samma* determinativ, kan man a priori inse, att ett arbete af nyss nämnda beskaffenhet, hvars författare knappast torde känna botanikens element och icke haft fackmän inom botaniken att rådgöra sig med, ej kan erbjuda särdeles många garantier för sin användbarhet. Kommer nu härtill, att förf. ingalunda med nödig takt behandlat ämnets språkliga sida — hvilket strax skall visas — så får väl medgifvas, att vår nyss gjorda gensaga icke saknar alt berättigande.

Bland de till mer än 30 uppgående exempel, i hvilka vi måste anse förf:s förklaringar *absolut* omöjliga (vi inlåta oss då icke på plantnamnen såsom sådana), må nu anföras ett par profstycken. Sid. 9. För förklaringen af *Ἄφνᾶ* = *ἡλθον ἀπ' ἐλευθέρως* hade det varit godt, om förf. känt den af Lepsius och Almkvist påpekade företeelsen, att vid samtalsöfningar med (språkligt) obildade individer af främmande nationalitet, »jag kom från mig själf» återgifves, som om man sagt »du kom» etc. I så fall förklaras *θ* i vokabeln såsom possessiv-suffix för andra pers. fem. på ett mycket rimligt sätt. Eljest vet jag ingen annan möjlighet än att antaga, att det är pers. suffix för första personen, hvaraf *von Bergman* för förfallets tip uppvisat ett par exempel. Hr W:s förklaring *at-en-d* »ich kam» är i dubbelt afseende oriktig, då den hvarken fullständigt återgifver den af *Plutarch* gifna *ordagranna* tolkningen, ej håller i förekomsten af ett verb *at* för perioden i fråga äger stöd. — Sid. 13. Titeln *arpedonaptæ*, som enligt *Demokrit* betecknar en klass af ägyptiska vise och prester, omskrifves helt och hållet oägyptiskt och det oakadt ej bokstafligt noggrant med *erpā-u-en-neb-ta-ui* »die Fürsten des Herren beider Länder.» Hvar träffar man *erpā* i en dylik sammanställning? Den riktiga omskrifningen är naturligtvis *u(n)ro-pet-en-apt*, en mycket vanlig presttitel i de yngre thebanska inskrifterna. Kan man önska en nöjaktigare transkription af den klassiska skriftformen? — Sid. 14 finner hr W. von *Horrack*'s förklaring *ἀραύχ* = hierogl. *semehi* »lautlich unmöglich», men detta hindrar honom icke att sid. 34 till *σχίον* hänföra det i Papyrus *Ebers* hittade *uahit*. Den nyss omöjliga ekvationen *χ* = *h* är här möjlig. *Vestigia terrent.* — Sid. 15 kan förf. uppvisa ett exempel, där hierogl. *aset* betyder »stad»? — Sid. 16. *βαίθ* enligt *Horapollon* = *βαῖθ* »sparfhök» emenderas af förf. till *βαίθ* (jfr hierogl. *bāk* »sparfhök»). Enligt vår tanke är hvarje emendation här öfverflödig. Det till transkription upptagna ordet är säkerligen en sammansättning af *baī* »underbar»(?) och *θ* »hjärtat» och uttrycket att fatta som ett bland de många *epitheta ornantia*, hvarmed *Horus*, den i sparfhöksgestalt framstälde guden, betecknas. — Samma sida emenderas *βάλ* till *βάχ*, emedan förf. ej »kan finna ett ord *βάλ* i ägyptiskan». Tyvärr är han obekant med den mycket vanliga öfvergången af äldre *m* till yngre *b* (äfvén i uddljud), eljest hade han nog haft identifikationer i massa att föreslå. — Sid. 18. *Βούραγος* omskrifves ej, såsom förf. vill. Jfr. ordboken. — Sid. 21. Vi tveka ej att vidhålla den af oss för flere år sedan föreslagna transkrip-

tionen *schethu* (jfr *Pap. Anastasi IV*, *Harris I* etc.) för det grekiska *ἔσθως*. Af *sch* har uppstått *s*, hvarur emfatiskt framgått *z* (jfr tyskt *z* af latinskt *c*). Vi kunna således ej fatta, hvad hr W. menar med orden: »Ein sich mit *ἔσθως* berührendes Wort hat sich nirgends gefunden.» — Sid. 22 förklaras *θέρμουθις* af *neter mut* »die göttliche Mutter». Denna sammanställning är måhända bästa beviset för, att förf:s arbete kommit till under inflytelse af en slarfvets genius, som forskaren dock borde hålla så fjärran som möjligt från sig. Eller vet icke hr *Wiedemann* lika väl som de allra yngsta amatörerna af vår vetenskap, att adjektivet i ägyptiskan alltid sättes efter det substantiv, det bestämmer! ²⁾ Jfr en af de första §§ i *Brugsch*'s grammatik och för flere enskildheter äfvén *Piehl*, *Petites études égyptologiques*, sid. 10. — Sid. 24 meddelar förf. under artikeln *Isis* den från *Servius* hämtade notisen, att den ägyptiska gudinnans namn betyder »jord», men finner ingen annan ägyptisk vokabel att med afseende härpå anföras än det redan omnämnda *aset* »Ort, Platz». I inskrifterna träffas dock mycket ofta ett ord *set* »jord», hvaraf koptiskan bevarat det adverbiala uttrycket *eset* »nedåt, nere». (*Isis*' hierogl. namn lyder i omskrift *iset*.) — Sid. 26. Det under art. *Cichorium* upptagna hierogl. *kehsher* har *Maspero* för flere år sedan hänvisat till *Hades*' näjder, och det samma hafva vi samtidigt gjort med det under *αχέ* (sid. 46) anförda *acharu*. Bägge identifikationerna äro altså omöjliga. — Sid. 33. *οὐαί* = *μαρρόθερ* (*Horapollon*) förklaras af hr W. såsom härledd från *»er-āa*, später *au-āa* gesprochen», men han nödgas dock erkänna, att sistnämnda ords betydelse »schr, gross» icke riktigt låter förena sig med »von weit her» (öfvers. af *μαρρόθερ*). Vi träffa emellertid redan i mycket gamla texter ett ord *uaai* med betydelse af »fjärran från», och det är naturligtvis detta *Horapollon* åsyftat. — Sid. 35. *πίρωμος* (= *καλὸς κάραθός*) är naturligtvis det ägyptiska *rem* »människa» och särskildt »ägypter», med vidfogad artikel. Hr *Wiedemann*'s *pa-rem* = »der Erhabene, der Hohe» kunna vi ej godkänna. — Sid. 40. *Σόχος*, som enligt *Strabo* betyder den heliga krokodilen i *Mörissjön*, är utan all fråga det samma som *Sebeb*, *Sevek*, namn på den krokodilhöfdade gudomlighet, hvars hufvudkult i *Delta* var förlagd till *Faijum* »sjölandet» (så uppkalladt efter *Mörissjön*). Hr W:s ägyptiska *sehu* »krokodil» är ett fantasteri. Ordet betyder »ägg», hvaraf genom prostetiskt vidfogadt *m*: *mesehu* »den äggläggande» (bl. fyrfotingar) d. v. s. »krokodilen». Förmodligen har det nya ordet *sehu* utplockats ur någon illa kopierad text, som till på köpet blifvit illa tolkad.

Har läsaren nu fått nog, så har granskaren ej håller gått miste om samma tvekydiga tillfredsställelse. Om vi eljest varit något utförliga, så finner detta sin naturliga förklaring däri, att det granskade arbetet, så speciellt det än kan synas vara, dock har ett allmännare syfte — med det stå nämligen i sammanhang viktiga spörsmål äfvén för andra vetenskaper än ägyptologien. Vår afsikt har därför varit att tillropa dem bland dessas

²⁾ Sådana former som *āa-en-scheft* »storheten af hans kraft» visa redan genom öfversättningen, att det styrande adjektivet upphört att vara, hvad vi kalla adjektiv. Detta är för öfrigt ett godt exempel på olämpligheten af att använda våra vanliga (äfvén de allmännaste!) grammatiska kategorier på ägyptiskan.

målsmän, som måhända kunde känna sig manade att fortsätta på den af hr Wiedemann inslagna stråten, ett ljudligt »gif akt!»

Bland vissa lärde gällor som en modesak att förtälja de vedermödor, de haft, vid utarbetandet af den eller den libellen. Vi konstatera med nöje, att hr Wiedemanns förtal icke innehåller några dylika — i detta fall för öfrigt mindre lämpliga — antydningar, på samma gång vi beklaga, att vi omöjligt kunna gifva vingar åt det i förf:s slutord uttalade hoppet, »att den föreliggande samlingen skulle visa sig nyttig för den ägyptiska språkforskningen». I så fall måste denna sträfva att gå kräftgången, och med alt misstroende till den mänskliga svagheten kunna vi dock ej sätta vetenskapens uppgift så lågt.

Kairo den 3 januari 1884.

Karl Piehl.

Klassiska språk.

Ciceros Rede för Sex. Roscius aus Ameria.

Für den Schulgebrauch erklärt v. G. Landgraf. IV + 104 ss. Gotha 1882, Fr. Andr. Perthes. Pr. 1 mark.

M. Tulli Ciceronis pro Sex. Roscio Amerino

oratio. Scholarum in usum edidit Herm. Nohl. Pragae 1884, F. Tempsky. Pr. 18 kreuzer.

Hos hvardera af de angifna förläggarna utgifves för närvarande efter olika plan ett urval af Ciceros Tal, båda begynnande med Rosciana. Landgraf vill i sträng mening hafva gifvit en skolupplaga, i notiser öfver personalia och realia eftersträfvande största möjliga knapphet, med hufvuduppgift att, så vidt möjligt är, ur talet själf eller andra Ciceros skrifter förklara de språkliga svårigheterna, utan att hänvisa till någon grammatik eller stilistik. Texten ansluter sig till den nyaste recensionen af C. F. W. Müller, men med vissa afvikelser, som utgifvaren säger sig motivera i en större upplaga af samma tal, utkommande hos A. Deichert i Erlangen.

Äfven Nohls edition (40 sidor) innehåller en vårdad text, fri från tryckfel, under hvarje sida angifvande upphofsmännen till de antagna afvikande läsarterna, bland hvilka några tämligen obetydliga och löst framkastade äro författarens egna och till en del blott gällande interpunkteringen.

Oaktadt den »abundantia iuvenilis», som man anmärkt i detta tal, och fastän vid slutet af kap. 45 en del däraf gått förlorad, såsom befunnen oläslig i en gammal handskrift, är dock det samma alt igenom hänförande för den lågande rättskänslan hos den tjugusjuårige talaren och den djärfhet, hvarmed han midt under det Sullanska skräckväldet angriper herskarens mäktige gunstling, och förtjänar därför att äfven i skolorna läsas jämte sådana senare tal, i hvilka en större konst måste användas för att skylla det svaga i saken.

A. F.

L. Annaeus Seneca. Valda skrifter. Öfversättning af C. A. Brolén, Rektor vid Vesterås högre

allmänna läroverk. 254 ss. Stockholm, Hj. Linnström, 1883. Pr. 3,25.

Af alla romerska prosaister är filosofen Seneca den, som till hela sitt skaplygne står den moderna tiden närmast och följaktligen minst motsträfvigt låter ikläda sig drägten af ett modernt tungomål. Seneca-öfversättarens uppgift blifver dock alltid endast en jämförelsevis lätt; och äfven han har vid sitt arbete att kämpa med svårigheter, för hvilkas lyckliga öfvervinnande krävas både ihärdighet och talang i ej ringa mått. Ingendera af dessa betingelser för framgång tyckas hafva varit fjärran från tillkomsten af ifrågavarande arbete, hvilket utan tvifvel bör räknas bland de mera lyckade försök som gjorts att med svensk litteratur införlifva något af de gamla grekiska eller latinska skriftverken. Sin förtrohet med Senecas hela författarskap har öfversättaren genom ett föregående arbete tillfyllest ådagalagt; och det är därför öfverflödigt att säga, att hans texttolkning, om vi frånse några enstaka, mindre betydande miss-tag, är tillförlitlig och riktig; härtill kommer, att det språkliga uttrycket i öfversättningen är icke allenast rent, utan äfven ledigt och smakfullt, samt att originalets stilistiska egendomligheter äro i allmänhet med god takt bevarade, ehuru det vill synas oss, som om den antitetiska skärpa och den, så att säga, hoppande liflighet, som äro så utmärkande för Senecas framställning, kunnat, utan brott mot svenska språkets anda, bibehållas ännu trognare, än som skett. Bäst synes oss öfversättaren hafva lyckats i återgifvandet af de ställen, som hafva en mer högstämnd och patetisk karaktär; här besitter hans språk en kraft och ett gediget välljud, som fullt tillfredsställa äfven den, som ännu har själfva romarorden ljudande i sina öron.

Öfversättningen, som inledes af en kortfattad teckning af Senecas lefnadsöden och literära betydelse, omfattar följande af hans arbeten: om försynen, om den vises orubblighet, om ett lyckligt lif, om själslugn, om lifvets korthet, om mildheten (1 och 2 boken), trösteskrift till Marcia, trösteskrift till Helvia. Intet af de här uppräknade arbetena skulle vi önska uteslutet ur samlingen och gilla såtillvida fullkomligt öfversättarens val; däremot förvånar det oss högeligen, atthan icke i samlingen upptagit *Brefven*, bland samtliga alster af Senecas författarskap utan tvifvel det snillrikaste, det mest egendomliga och det i alla tider mest beundrade. Vi kunna ej förklara detta förhållande annorledes än att herr Broléns öfversättningar från Seneca ej äro att betrakta såsom definitivt afslutade med det nu lemnade urvalet, utan att detta kommer att efterföljas äfven af de öfriga bland samme författares skrifter, som kunna anses lämpliga för en öfverflyttning på modersmålet. Det skulle glädja oss, om vi ej tagit fel i denna vår förmodan och således hade att motse en fortsättning på detta arbete, som bör äga ett ej ringa intresse för en stor del af den bildade allmänheten.

C. E. S.

Ny litteratur.

Aars, J. og Grøterud, N., Oversigt over den græske moduslære. Udarbejdet til Skolebrug. Kristiania 1883. 32 ss. 4:0.

Bergk, Theodor, Kleine philologische Schriften. Herausgeg. von R. Peppmüller. I Bd. Zur römischen Literatur. Halle a. S. (Buchh. des Waisenhauses). 1884. XXXII + 719 ss. 8:o. 10 M.

Cicero, Marcus Tullius, Valda tal. Öfversatta af Julius Centerwall. 3:e häftet. Stockholm (Linnström) 1883. 184 ss. liten 8:o. 2,25 kr.

Euripides, Iphigenia i Tauris, tragædi. Med förklaringar utgifven af Chr. Cavallin. Stockholm (Beijer) 1883. 183 + 11 (opag.) ss. stor 8:o. 3 kr.

Gerhard, Edv., Etruskische Spiegel. V. Bd. 1. H. Berl'n 1884. 9 M.

Matzat, Heinrich, Römische Chronologie. I, II Bde. Berlin (Weidmann) 1883, 1884. XII + 354 ss. VII + 424 ss. 8:o. 16 M.

Nissen, Heinrich, Italische Landeskunde. I Bd. Land und Leute. Berlin (Weidmann) 1883. VIII + 566 ss. 8:o. 8 M.

Peipers, David, Ontologia. Platonica ad notionum terminorumque historiam symbola. Lipsiæ (Teubner) 1883. XIV + 606 s. 8:o. 14 M.

Sylloge inscriptionum græcarum. Edidit Guilelmus Dittenberger. 1, 2. Lipsiæ (Hirzel) 1883. VIII + 805 s. 8:o. 16 M.

Thompson, F. E., An syntax of attic greek. London (Livingtons) 1883. 443 ss. 8:o. 8 s. 6 d.

Deecke, W., Die etruskischen Bilinguen. VIII + 163 ss. Stuttgart, Heitz, 1883 (Etruskische Forschungen und Studien, Heft 6).

Knudsen, K., Latinskole uten latin. VIII + 248 ss. Kristiania 1884 (i kommission hos Alb. Cammermeyer). Pr. 2 kr.

Romanska språk.

Gartner, Th., Raetoromanische Grammatik. Heilbronn, Verl. v. Gebr. Henninger 1883. XLVIII + 207 s. 8:o. Pris 5 Mk.

Om man undantager fornfranskan, har under senare år intet romaniskt språkområde blifvit med sådan ifver och framgång odladt som de ratoromaniska eller ladinska målen i Graubünden, Tyrolen och Venetien. Vi råka på detta arbetsfält, med förbigående af talrika mindre välgående namn, Stengel, Schuchardt, Ascoli och Böhmer. Ascolis *Saggi ladini* förklarades, när de utkommo, vara för romanistiken epokgörande. I förbigående kan man påminna sig, att äfven en svensk, C. W. Böttiger, har sysselsatt sig med *Rhetoromaniska språkets dialekter* (Ups. 1853). Det vetenskapliga studiet af dessa mål är dock jämförelsevis nytt. Diez ville ej i sin grammatik inrymma åt dem någon plats bredvid de öfriga sex systemspråken och angifver som skäl till detta förbiseende förnämligast den omständighet, att på deras grund intet allmänt litteraturspråk utbildat sig. Denna brist har emellertid synbarligen ej minst lockat forskare. I själfva verket

förete dessa mål, talade af endast en half million människor, utströdda i Alpdalarna från Rens källor till Adriatiska hafvet, angripna norrifrån af tyska, söderifrån af italienska, utan någon litterär eller politisk enhet — de förete ett skådespel af stort intresse, både allmäntspråkligt och specielt-romanistiskt. Dialektsplittringen kan väl anses drifven till sin spets, då man t. ex. i Surmeir med 5,800 invånare finner fyra underdialekter med former så olika som *pok, pak, potj, päk* (föga) eller *vätset, väist, vadzes, vezes* (vides) o. s. v. Hela litteraturen af dialektal, utom den egentliga folklitteraturen hufvudsakligen af religiöst och pedagogiskt innehåll; dess tidigaste minnesmärke är Bifruns öfversättning af nya test. (1552).

Gartner har förut (1879) i en särskild monografi behandlat Grednermålet i Tyrolen och är utan tvifvel väl förberedd för ett arbete sådant som det nu föreliggande. Hans metod blir genom ämnets natur dialektologisk. Han har haft tvänne fråglistor, en kortare på 350 nummer, en längre på 1400, och har på ort och ställe haft tillfälle att ifylla den förra för 67, den senare för 9 orter inom de rena målens område, hvarföretom han på samma sätt undersökt ett stort antal blandningsmål på sydgränsen. G:s framställning stöder sig nästan uteslutande på dessa egna samlingar. Att han blott med stor försiktighet trott sig böra använda den dialektala litteraturen, är säkerligen välbetänkt. Hans mening, att »fast jeder schriftsteller künstelt», synes äga en märklig grad af sanning. Dessa författare ha t. ex. tagit sig friheten på egen hand bilda ett för målen främmande, i deras tanke nödigt tempus, perfektum! Om deras ortografi är nog att veta, det vårt *tj* ungefär föreställes af *ch, ck, gl, k, tgh, tg, gg, g, gh*. Däremot skulle G. med godt samvete kunnat rikta sitt arbete med Ascolis iakttagelser (märkta MR i *Saggi lad.*). I materielt afseende betecknar naturligtvis Gartner's grammatik ett stort framsteg utöver *Saggi ladini*, som för öfrigt t. v. blott omfatta ljudläran. Begränsningen af dialektområde och dialekter är i det hela densamma som hos Ascoli. Men under det att A. behandlar icke blott öfvergångsmålen, utan äfven ladinska företeelser i de ital. (lombard.) gränsmålen, inskränker sig G. till de rena målen — utan tvifvel välbetänkt med hänsyn till arbetets uppgift. Lika välbetänkt är det från samma synpunkt, att G. i st. f. Ascolis topografiska framställning ger en systematisk. Då därjämte i ljudläran framställningen, som vanligt i romanistiska arbeten, är »descendent», d. v. s. utgår från latinet, kan man lätt öfverskåda den nyare utvecklingen af de särskilda latinska (eller samromanska) språkljuden och ljudförbindelserna. Dispositionen är följande: I inledningen s. XI—XLVIII uttydas förkortningar (inkl. citatsystem) och ljudbeteckning, redogöres för språkområdets omfattning och indelning med antydningar till karakteristik, för dialektlitteraturen och föregående grammatiska arbeten. S. 1—32 behandlar ordförrådet, först ursprungliga latinska beståndsdelar, gemensamma för alla målen eller tillhörande enskilda större eller mindre grupper. Dialektsplittringen åskådliggöres s. 5 genom en tabell, enligt hvilken t. ex. begreppet »sök» i olika mål återgifves på åtta olika sätt. Bland de därefter följande latinska lånorden råka vi en kuriös benämning på svin: *salvanóri* = lat. *salvo honore* (jfr våra »permissioner»). De italienska lånorden gå knapt upp till ett halft hundra,

de tyska åter (dels samromanska, dels specielt-rätiska) till ett halft tusen, och bland dem finnas t. o. m. konj. och prep. (*men, eller, utan, hos*). Från den i öster angränsande slovenskan ha blott ett tiotal slaviska ord inträngt i Friaul. Ljudläran omfattar s. 33—74, formläran s. 75—165, hvarefter kommer ett bihang på 35 sidor, »einige wörter und flexionen» d. v. s. 100 glosor i alfabetisk ordning samt räkneorden 1—1000, återgifna på 50 rätiska mål och 19 grannmål i tabellform. Syntax och ordbildning beröras blott i förbigående här och där, och den förra står f. ö. under ital. eller tyskt inflytande. Inom dessa sidotal rymmas nu en förvånande mängd upplysningar om ljud och böjningar, på hvilkas förklaring fonetiskern och psykologen kunna öfva sitt skarpsinne och hvilka kunna tjäna till jämförelse vid tolkning af företeelser i andra språk. Att här gifva ens en antydning om det rika innehållet låter sig knappast göra. Man måste skaffa sig boken. I ljudläran finner man sådana för oss intressanta företeelser som brytning och omljud, palatalisering och affrikation på de mest olika stadier, liksom den motsatta processen (härdning af i till *j, ch, k, g*), serierna *sk > šk > štj > š* och *stj > š, ve > u, o*. Man finner exempel på alla stadier från *ambulare* till *andare* (§ 185). Adjektiv ha olika former i pred. och attrib. ställning. Verben äro nästan ännu formfattigare än i rumäniskan: utom presens och imper. finnas blott två finita former, imperf. och en kondit. (= plusq. konj.). För den grammatiska syntesen är bildningen af 1 sing. på *-el* (= illum) märklig: *pörtel, purtavel* (från Rendalarne). Mellertid har denna rikedom sina skuggsidor. Öfverhufvud är framställningen mera refererande än diskuterande, isynnerhet i ljudläran, och därom är i själfva verket ingenting annat än godt att säga. Men att hr G. lyckats inom ett så trångt utrymme få plats med så mycket, beror till ej ringa del på hans sätt att citera. Först och främst utmärkas de undersökta dialekterna genom frakturbokstäfver α — β och de af honom besökta orterna med siffer-index, så att t. ex. i_4 före antikva betyder, att förf. upptecknat exemplet i Scans i Öfver-Engadin. Samma bokstaf med tresiffrig index före kursiv hänvisar till trykt källa, t. ex. β_{770} till Bellarmins *Dottrine cristiane*, Udine 1770. Må vara att förf. efter flerårig sysslan med dessa mål och sina samlingar har betydelsen af dessa bokstäfver och siffror på sina fem fingrar; med läsaren, som icke har rätoromanska till specialitet, är förhållandet ett annat. För det andra underlåter förf. i den sammanhängande framställningen allt som oftast att anföra exempel och hänvisar i stället till någon annan §, där man har att söka sådana. Framför allt otillständiga äro dessa ideliga hänvisningar till § 200, till bihanget! Läsaren skulle gärna betala dubbla priset för att undgå den tidsspillan och otrefnad, som dessa hänvisningar vålla. De oafbrutet fortlöpande citaten ur trykta skrifter i formläran (t. ex. s. 134—137, 140—143 o. s. v.) bjuda ej heller någon behaglig lektyr.

I sak förtjänar boken utan tvifvel allt beröm. Skriften följer naturligtvis ljudet, dock med måtta. Förf. själf ser i denna måtta en förtjänst, och den torde väl i många ögon vara så, ehuru anm. ej sätter mycket värde på den. I alla händelser kan den ej motiveras, så som förf. gör, med påståendet att en större skärpa skulle fört in på individuella egenheter. Det är för en sakkunnig nog

att veta, att hr G. brukar in summa 38 tecken (16 vok., 22 kons.), att han ej har tecken för monill. *l* och *n*, ej utmärker tonlöst *l* och *r*, ej »närmare har undersökt *r* med hänsyn till artikulationsläge» och talar om ett »*b* mit *w* vermengt». Hvad förf. menar med »velart *y* [d. v. s. *j*] som nygrek. γ för ω , torde förekomma flere är mig oklart. Här och där kan man råka någon relik från äldre tider, som när det talas om »radiofoniskt» [= eufoniskt] *d* i *tänder* för *tener*, om »epenthesis zur erleichterung der aussprache», eller när på ett tredje ställe inskott, diftongering o. d. anses åsyfta »tydlighet». Förf. anger sig annars som lärjunge af Brücke och Böhmer (hvars transskription han använder) och visar sig visst icke främmande ens för ganska fina fonetiska detaljer. I det hela resonerar han, så vidt anm. därom kan dömma, sundt och nyktert om de språkliga företeelserna.

Den förhoppning man äger att från samma firma erhålla grammatikor jämväl för de sex andra romanska språken hälsas visserligen med förtjusning både inom och utom romanisternas läger. Den af Monaci och d'Ovidio började serien »manualetti» synes ha afstannat med andra häftet och fyller i alla fall ej det länge kända behovet. Naturligtvis måste planen för de öfriga sex delarne bli en helt annan än i den nu anmälda, men blifva de i sitt slag lika goda som denna i sitt, så har man skäl att vara nöjd, hälst om förf. vid den typografiska anordningen litet mera vilja se på läsarens bekvämlighet.

III.

Germanska språk.

Rydqvist, J. E., Svenska språkets lagar. Kritisk afhandling. Sjette bandet, efter författarens död utgifvet af K. F. Söderwall. Stockholm 1883, F. & G. Beijers förlag. VI + 548 sid. 10 kr.

Med detta sista band af Rydqvists arbete hafva de båda nästföregående banden först kommit till full nytta, sedan de fått ett högst behöfligt ordregister, som i fullständighet och noggrannhet icke synes lämna något öfrigt att önska. Särskildt må man vara tacksam för den anordningen, att alla sammansättningar af någon vikt upptagas såväl i alfabetisk följd som under hufvudorden. Då också de ord, som finnas i tillägget till III bandet sid. 267—270, här ånyo upptagas, liksom ock sammansatta former från de båda första banden som förbigåtts i III bandet, så behöfver man icke leta på mer än ett ställe i hvardera ordboken för att få visshet om, huruvida ett eftersökt ord finnes behandladt i Rydqvists arbete eller icke.

Men detta sjätte band är icke blott ett register till föregående delar af Svenska språkets lagar, utan därjämte ett glossar öfver märkligare äldre svenska ord, samlade ur sådana efter III bandets utgifvande tryckta skrifter från medeltiden eller reformationstiden, som varit eller kunnat vara för sådant ändamål använda af Rydqvist. Den yngsta skrift, hvarur ord i större antal upptagits, är den vid år 1561 skrifna P. Swarts krönika.

Dessutom finnas också här liksom i III bandet undantagsvis nyare svenska ord utan att citeras från någon särskild skrift antecknade endast för etymologiens skull, hufvudsakligen lågtyska lånord.

Då en genomgående granskning af ordförrådet här icke kan komma i fråga, må endast några enstaka anmärkningar meddelas. Efter ordet *anhævi* (räfsa) ur Södm. L. står ett frågetecken; att ordet säkert är ett femin. af samma böjningsklass som *cœrn*, *cœrni*, isl. *ermr* (jfr Rydq. II 75), framgår af det ännu hos allmogen i rec:s hembygd, Söderteljetrakten, vanliga *hærv* räfsa. *Basse*, *villebasse* är nog icke björn, utan vildgalt; djuret omnämnes på alla de citerade ställena såsom märkligt för sina tänder; af Iwan 267 f.: *œnlitith thœlkith* som *biorna skin bassa tender ok apina kin* synes, att där menas ett annat djur än björn. Ur Gottl. Hist. upptages *elius* adj.; man hade väntat att finna den andra af Schlyter i första rummet anförda läsarten *eluis* omnämnd såsom åtminstone lika berättigad, då ingen närmare förklaring till *elius* finnes bifogad. För *litvan* i Gottl. L. föreslås *likvan* (kroppsslyte); men då fråga är om märken efter sår i ansiktet (*millan barz epa brunar*), synes *litböra* behållas; jfr got. *vlits* m. ansikte (fsv. *liter* färg, hy, utseende) samt isl. *andlit* n.

Rörande herr Söderwalls andel i arbetet meddelas i hans förord, att materialet i det stora hela är Rydqvists eget, likaså anordningen samt det väsentliga af redigeringen intill ordet *fa* (få); det öfriga säkert både mödosamma och ömtåliga redigeringsarbetet tillhör utgifvaren. Om utförandet må sägas, att det kan kallas mönstergillt, vitnande lika mycket om utgifvarens samvetsgrannhet och skicklighet som om hans pietet för den hädangångne författaren. Af korrekturfel har rec. icke lyckats finna mer än ett, nämligen V, 125 i st. f. IV 125 tvänne gånger sid. 41, sp. 1, rad. 1 och 2 uppfirån.

Arbetet länder herr Söderwall till heder och är en värdig gård åt Rydqvists minne.

F. Tamm.

Äldsta delen af Cod. 1812 4:to gml. kgl. samling på kgl. biblioteket i Köbenhavn. I diplomatariskt aftryck utgifven af Ludvig Larsson. Kbhvn 1883. XXVII + 75 s. 8:o.

Króka-Refs saga og Króka-Refs rímur efter håndskrifterne udgivne af Pálmi Pálsson. Kbhvn 1883. XXXVIII + 120 s. 8:o.

Fljótsdoela hin meiri eller den længere Drop-laugarsona saga efter håndskrifterne udgiven af Kristian Kålund. Kbhvn 1883. XXXVII + 139 s. 8:o.

»Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur», som med 1880 började sin förtjänstfulla verksamhet, har med dessa under 1883 utgifna arbeten ytterligare ökat den tacksamhetsskuld, hvori den nordiska språkvetenskapens idkare och den gamla litteraturens vänner i allmänhet redan förut stodo till detsamma. Det verksamhetsfält, som samfundet åt sig utvalt, är, ehuru länge med mycken id och flit bearbetadt, fortfarande synnerligen rikt och tacksamt. Många värdefulla hand-

skrifter vänta ännu på en utgifvare, och bland det i tryck tillgängliga är mycket af den beskaffenhet, att det åtminstone för språkforskaren är föga användbart. Att en sådan handskrift, som den nu af hr Larsson utgifna, kunnat så länge förblifva otryckt, är ett bevis på, att den isländska litteraturens skatter äro långt ifrån fullständigt kända och tillgodogjorda. Den af hr Larsson behandlade delen af Cod. 1812 4:o tillhör nämligen de allra älsta nu bevarade isländska handskrifter. Redan häraf är klart, att hon måste vara af stort intresse, och detta minskas ingalunda vid närmare undersökning. Cod. 1812 4:o består i sitt nuvarande skick af fyra delar, skrifna på olika tider och af fyra särskilda händer; men utgifvaren anser på goda skäl, att den äldsta delen en gång utgjort ett själfständigt helt. Såsom inledning till texten lemnar utgifvaren en god redogörelse för handskriftens yttre beskaffenhet, ålder och ortografi m. m. Nedskrifningstiden har förut af Jón Sigurðsson och flere satts till omkring år 1200, hvilket lemnas utan invändning. Skrifstillet erbjuder många punkter af intresse, hvilka vederbörligen framhållas. Akcentueringen är icke så korrekt som t. ex. i den stockholmska homilieboken. U-omljud af långt *a* angifves, såsom man kunde vänta, genomgående, ehuru beteckningssättet varierar. Ändelser och obetonade afledningar hafva i regel *e* och *o*, där de »normaliserade» texterna bruka *i* och *u*, men ett *i*, *y* eller *ei* i föregående stafvelse framkallar *i* uti ändelse och afledning. Af denna inverkan af *ei* på ändelsens vokal, hvilken synes vara egendomlig för denna hs., drager utg. den slutsatsen, att *ei* omkr. år 1200 måste hafva varit diftongiskt, hvilket man på grund af den ej sällsynta teckningen *e* i st. för *ei* varit böjd att betvifla. I afseende på bruket af *u* och *v* såsom konsonanter finner man, att handskriften iakttagert en märklig åtskillnad, i det *u* i regel står efter ett i samma stafvelse föregående *ʃ*, *h*, *s*, *t* och *g*, men annars *v*. Häraf slutese, att *u* här betecknar den bilabiala halv vokalen, *v* spiranten. Samma företeelse träffas i äldsta stycket af Reykjaholts måldagi, och i svenska hss. från 1400-talet har A. Kock gjort en liknande iakttagelse. Som bekant har man af *rimmet* så väl i isländska som fornsvenska slutit, att *v* i uddljud måste hafva varit *halfvokaliskt*, men motsägelsens lösning kan ju ligga i tidsskillnaden. Så kan ock vara fallet med den af Cod. 1812 4:o ä. d. och flere gamla handskrifter antydda differensen i uttalet af *l*-ljudet framför hårda och framför lena vokaler, som likaledes motsäges af rimbruket. Den af Wimmer uppställda regeln, att *ð* (*þ*) brukas i de äldsta hss. »så godt som uden undtagelse» efter *l* och *n*, då rotstafvelsen är kort, finner icke stöd i denna hs., som tvärtom i detta fall har *d*. Af verbet *vera* träffas de äldre formerna med *s* här blott undantagsvis. Äfven från innehållets synpunkt är den ifrågavarande hs. af särskildt intresse. Hon utgör nämligen en afhandling om tideräkningen och hör således till den tordtiga del af den gamla litteraturen, som kan sägas hafva en viss vetenskaplig prägel. Utgifvaren synes hafva gått till väga med all den minutiösa noggrannhet och omsorg, som ett sådant företag oeffterligen kräver. Anm. har åtminstone icke lyckats finna något af den ringaste betydelse att anmärka. Särskildt tack förtjänar han för den texten vidfogade ordlistan

som lennar en öfversikt af handskriftens såväl ordförråd som *språkformer*.

Af jämförelsevis mindre intresse, åtminstone för språkforskaren, äro de två öfriga publikationerna. Króka-Refs saga tillhör de s. k. äfventyrssagorna, i sin nuvarande form ej äldre än omkr. midten af 1300-talet. Króka-Refs rimur är en i slutet af samma århundrade (utg. anser sig t. o. m. kunna nämna det bestämda året 1388) företagen poetisk omskrifning af sagan i den under en senare literaturperiod på Island så omtyfta rimaformen. Med Fljótsdoela hin meiri är man inne på en ännu senare tid, nämligen 1500-talet, och just häri ligger, såsom utg. med rätta framhåller, sagans betydelse. Hon fyller så att säga en lakun, utgör en förbindelseled mellan de gamla och den nyisländska literaturen. Omsorgsfullt och tidsenligt utgifna äro dessa sagor; liksom alt, som utgår på samfundets förlag.

L—d.

Finsen, V. Grágás. Stykker, som findes i det Arnamagnæanske Haandskrift Nr. 351 fol., Skálholtsbók og en Række andre Haandskrifter . . . udgivet af Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat. Kbhvn 1883. LVIII + 716 + VI sid.

Första uppl. af den s. k. Grágás*) (1829) mottogs med stora förväntningar, hvilka likväl svekos, ty den befans vara en *samarbetad* text af endast de tvänne största och viktigaste M.S.S. (Gml. kgl. Saml. 1157 fol. Konungsbók [= K.] och A. M. 334 fol. Staðarhólsbók [= St.] — St. som grundlag), hvarvid dessutom t. ex. Kristinna laga þáttur (kyrkobalken) *icke* fått komma med. Den kunde följaktligen ej håller vinna något erkännande af fackmännen, och betecknande är, att Schlegel, som hade skrivit den rättshistoriska inledningen, förklarade sig icke bära något som hälst ansvar för textbehandlingen. Först 1852 började Grágás på ett tillfredsställande sätt utgivas med »Grágás, Isländernes Lovbog i Fristatens Tid udgivet efter d. kgl. Bibl. Haandskrift [= K.] og oversat af Vilhjálmur Finsen for d. nordiske Litteratur Samfund» [här = V. F. I]. Vikten och värdet af detta arbete framträdde snart, i det att Konrad Maurer förnämligast därigenom sattes i stånd att underkasta det äldre isl. lagväsendet de grundliga undersökningar, hvilkas resultat först offentliggjordes i hans bekanta afh. i »Ersch & Grubers Encyclopædie» 1864. Sedan följde flere afhh., i hvilka hithörande ämnen behandlas, ss. af Maurer i sht. i »Germania» 1870 och 1874, »Island von seiner ersten Entdeckung bis zum Untergange des Freistaats» 1874 och »Udsigt over de nordgerm. Retskilders Historie» 1878 samt af Finsen i »Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Hist.» 1873. Frågan om K:s och St:s ålder besvaras något olika af Maurer och Finsen, i det M. sätter (= Jón Jörkelsson) K.

till 1258—62 och St. (= Jón Sigurðsson 1261—71) till 1262—71, hvaremot F. sätter K. till 1250 och St. till 1260. Samma åsikter, som F. uttalat i Aarb. 1873, vidhåller han i sin »Grágás efter det Arnamagnæanske Haandskrift Nr 334 fol. Staðarhólsbók, udgivet af Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat» 1879 [här = V. F. II], och M. har i de senare af de anf. arb. äfven anslutit sig till F. i flere fall, där de förut kommit till olika resultat i sina studier öfver det äldre isl. lagväsendet. Nämnda utmärkta arb. gjorde — som G. Storm säger (Nordisk tidskrift 1880) — »dette studium lettere, men også ved dens henvisninger til andre, endnu ikke helt udgivne håndskrifter . . . ønsket levende om at få også disse udgivne». Denna önskan har i och med det arb., som nu anmäles [här = V. F. III], af Finsen uppfyllts och det så, att man tacksamt erkänner, att han genom dessa trenne arb. rest ett monument, som vittnar så väl om hans egen förmåga och nedlagda arbete som om den gamla isl. lagstiftningens originella utveckling och höga ståndpunkt.

Här skall i största korthet angifvas innehållet af föreliggande arbete. Det utgöres af en mängd Grágás-M.S.S., som innehålla: Kristinna laga þáttur efter 11 M.S.S., hvaraf ett, A. M. 181 4:to, innehåller en i detta årh. ej beaktad men ganska viktig redaktion, och F. uppvisar, att den härrör från den förlorade Leirár-garðabók (sannol. fr. 1300-t.); Rekaþáttur efter A. M. 279 a, 4:to, förut ej utgifven; delar af Rannsóknarþáttur och Omagabálkr m. m. Rörande textbehandlingen är den — för så vidt den kan bedömmas utan jämförelse med M.S.S. — mönstergill: på en gång ytterst noggrant återgifvande texten och tillika med fullständig kritisk apparat. Facsim. af de viktigaste M.S.S. äro ock bifogade. I förf:s »Forerindring» och »Fortegnelse over det haandskriftlige Materiale» lämnas utförliga upplysningar om M.S.S.

Vidare finnas register öfver *hela* Grágás-M.S.S.-materialet, näml. en förteckning öfver alla M.S.S. med angifvande af deras indelning i större afdelningar och kapitel och en synoptisk öfversikt öfver innehållet i alla utgifna M.S.S. (med St. som utgångspunkt), samt en förteckning öfver de bestämmelser, som i M.S.S. finnas ofullständigt anförda, och en öfver de bestämmelser, som i M.S.S. betecknas som nya (»nýmæli»).

Af dessa upplysningar och sammanställningar framgår, att man nu har att antaga minst 5 hufvud-codd. samt dels ett slags äldre redaktioner, som nu representeras af bl. a. K., och dels en yngre redaktion, bättre ordnad och rikare med hänsyn till det samlade stoffet, från hvilken St. härstammar. Beträffande innehållet är det allra mesta gemensamt för de 2 hufvud-codd., K. och St., och det så, att K. — utom några afdelningar, som blott den har — i det väsentliga innehåller allenast det, som finnes i St., men att St. har många särskilda stycken, som dock i allmänhet endast äro mer i enskildheter gående bestämmelser af de regler, som det gemensamma »systemet» innehåller.

Slutligen följer en förteckning öfver person- och ortsnamn samt en ordförteckning. Rörande denna sista kan man icke annat än på det lifligaste beklaga, att förf., som just har de nödvändiga förutsättningarna för ett vida större ordboksarb. öfver Grágás, inskränkt sig till att

*) Om uppkomsten af dessa lagsaml. äfvensom om orsaken, hvarför Finsen sedan behållit namnet »Grágás», kunna jämföras i denna anmälan anf. arb. V. F. I Efterskrift sidd. 219—221, V. F. II, sidd. XXVI ff., V. F. III s. XXII samt Aarb. 1873 sidd. 105 ff. »... Graagaasen ikke . . . en Lovbog i Nutidens Betydning, en Codification, men . . . derimod . . . en ved privat Virksomhed tilveiebragt Optegnelse eller Fremstilling af Retsregler.»

behandla ord af rätthistoriskt intresse. Men naturl. är man förf. äfven särskildt för detta »Ordregister» mycken tack skyldig — många af dessa ordartiklar äro snarare små och koncisa rätthistoriska afhandlingar.

Till sist vill jag anföra de sista raderna af förf:s »Forerindring»: »Bortseet fra hvad der ved Textkritik bør udsondres som Stykker, der aabenbart ikke høre til Fristatens Ret... har det ikke været mig muligt at opdage i Grágás noget Spor af at fremmede (norske) Retsregler eller Udtryk ere indløbne. I Virkeligheden er Grágás forbleven uberørt af de Tilstande og Bevægelser, som fandt Sted i Island under det herskende Anarchi, der gik forud for Fristatens Undergang, og den er som Følge deraf overleveret os i sin Renhed, upaavirket af fremmed Ret.»

Rolf Arpi.

Med snaraste utkommer »Handledning i svenska språkets ljudlära och beteckningslära jämte en afhandling om aksenten» (i en större och samtidigt i en mindre upplaga) samt »Ordlista för uttal och beteckning», båda arbetena af J. A. Lyttkens och F. A. Wulff.

Jellinghaus, Hermann, Zur Einteilung der niederdeutschen Mundarten. XVI + 83 ss. Kiel, Lipsius & Tischer, 1884. Pr. 2,40 M.

Gering, Hugo, Isländzk Æventýri. Isländische legenden, novellen und märchen. Zweiter band: Anmerkungen und glossar, mit beiträgen von Reinhold Köhler. LXXVI + 396 ss. Halle, Buchh. des Waisenhauses, 1884. Pr. 7,60 M.

Skattegraveren, N:r 3 (12 febr.): Folkvisor, sägner, ordspråk, gåtor m. m. (n:r 113—206).

Naturvetenskap.

Cleve, P. T., Kemiskt Handlexikon, Häft. 1—4. Stockholm Jos. Seligmann & Co:s förlag. Pris 50 öre för hvarje häfte. (Samling af Facklexika III, under redaktion af Dr Bernhard Meijer.)

I vår tid, då resultaten af den kemiska forskningen börja att göra sig gällande på snart sagdt alla punkter af det praktiska lifvet, icke blott inom industri, handel och näringar, utan ock inom hemmets verld, men kemien ännu ej fått en plats inom den allmänna bildningen, torde behovet af en populär uppslagsbok, hvori man lätt kan erhålla underrättelse om, hvad vetenskapen utrönt med afseende på dessa frågor, redan hafva gjort sig starkt känt. För att fylla detta behof har förf. utarbetat föreliggande arbete, men därvid dock äfven tagit hänsyn till dem, som tidigare idkat kemiska studier men sedan icke haft tid att följa vetenskapens snabba utveckling och tillägna sig de teoretiska åsikter, hvilka i vår tid inom vetenskapen vunnit allmänt erkännande». Arbetet omfattar därför icke blott sådana fakta, som äga betydelse för det praktiska lifvet, utan upptager äfven

det *viltigaste* af den moderna rent teoretiska kemien. Härigenom har förf. fått ett stort material att behandla inom ett jämförelsevis mycket trångt utrymme. Att döma af de utkomna häftena måste man erkänna, att förf. löst denna svårighet på ett särdeles utmärkt sätt. Förf. har också en sällsynt förmåga att koncentrera ett rikt innehåll på få sidor. Tyvärr förorsakar detta i ett och annat fall, att framställningen blir något svårbegriplig, ja vi hafva funnit ett ställe, som vi måste kalla obergripligt (se artikeln »atom» sid. 38 andra spalten om förhållandet mellan molekyler och volymer). Med afseende på valet af artiklar kunna naturligen i vissa fall olika tycken döma olika, men vi tro, att förf. i det hela lyckats särdeles väl, och att arbetet skall gifva den frågande svar på de spörsmål, han kan hafva rätt att begära få besvarade. Svaren blifva, särskildt hvad tekniska frågor beträffar, ej sällan innehållsrika. Särskildt erkännande förtjäna artiklarne atmosfär, bakterier, fotografi, färgning, glas, gödningsämnen, jäsning m. fl. Vid handelsvaror finnas vårt lands export och import samt f. n. gällande approximativa pris anförda. Artiklarna åtföljas icke så sällan af sakrika tabeller och upplysande teckningar.

Att ett arbete så späckadt med faktiska uppgifter, siffror och formler som detta och med så hopträngdt tryck är svårt att få felrätt, måste villigt erkännas. Dock kan man icke undgå att anmärka, att felen i första häftet äro för många. Då verket har en särskild redaktör, så kunde man vänta, att vanliga, lätt sedda tryckfel icke skulle förefinnas i sådan mängd, som är fallet, ty längre än till korrekturläsningen och den yttre anordningen har väl ej hans delaktighet i arbetet kunnat sträcka sig.

Viktigare än dessa äro dock fel i formlerna, hvilka i detta häfte icke äro sällsynta. Det är oss ett nöje att erkänna, att korrekturet i de följande häftena dock blifvit mycket bättre hållet, sedan förf:s uppmärksamhet fästats på bristerna i det första, och vi hafva oss bekant, att man är betänkt på att låta omtrycka en eller annan sida i första häftet, där de svåraste felen förefinnas. Äfven i de följande hafva vi dock anmärkt några oriktigheter, hvilka vi här anföra till tjänst för kommande rättelser. Sid. 53 rad 5 nerifr. står Parisbåltt, sid. 72 spalt 2 rad 8 nerifr. står butyrum läs butyrum, sid. 75 spalt 1 rad 9 nerifr. står $C_{15}H_{16}O$ läs $C_{15}H_{26}O$, sid. 79 cinkonins formel står $C_{50}H_{24}N_2O$ läs $C_{20}H_{24}N_2O$, men denna formel är föråldrad, bör vara $C_{19}H_{22}N_2O$, sid 82 spalt 2 cytisins formel står $C_{20}H_{27}N_2O$ läs $C_{20}H_{27}N_3O$, sid. 99 uppgifves ekgarfsyra vara en glykosid, men *Etti* har visat, att så ej är, på hvilken åsigt *Böttinger* själf på sätt och vis ingått, sid. 102 är kaliapparatens i teckningen upp- och nedvänd, sid. 124 uppgifves frangulinsyra vara en dioxymetylantrakinon $C_{14}H_6O_2$ (OH) OCH_3 , hvilket bör ändras till trioxymetylantrakinon $C_{14}H_4O_2CH_3$ (OH) $_3$, så mycket nödvändigare, som den för frangulin angifna formeln $C_{21}H_{20}O_{10}$ blott passar tillsammans med denna.

O. W—n.

[**Brezina, Aristides**, Methodik der Krystall-Bestimmung. Mit einer lithogr. Tafel und 93 in den Text gedruckten Holzschnitten. Wien 1884. Druck und Verlag von Carl Gerold's Sohn. XIV + 359 sidd. 16 M.

Detta arbete är såväl genom sitt innehåll som ock på grund af det synnerligen utmärkta sätt, hvarpå förf. behandlar sitt ämne, af största betydelse för alla dem, som sysselsätta sig med praktisk kristallografi. Nybörjaren i kristallmätningens konst skall här finna en säker ledare, som på kortaste tid och med undvikande af de omvägar, som gärna åtfölja det egna inlärandet af kristallers mätning och beräkning, förer honom till de af en pröfvad erfarenhet godkända metoderna. Och äfven den, som länge arbetat på det nämnda området, skall finna åtskilligt att inhämta af förf:s själfständiga behandling af ämnet. Arbetet kompletterar dessutom på ett lyckligt sätt de förut befintliga läroböckerna i kristallografi, hvilka i allmänhet mera sysselsätta sig med den teoretiska delen af ämnet, ss. Liebisch, Groth och Mallard, och det bör därigenom få användning äfven vid undervisningen.

»Methodik der Krystallbestimmung» utgör den första eller inledande delen till samme förf:s arbete: »Krystallographische Untersuchungen an homologen und isomeren Reihen», hvilket af vetenskapsakademien i Wien blifvit belönadt med friherre A. von Baumgartners pris. I denna inledande del, hvilken äfven utgör ett själfständigt helt, behandlar förf. goniometerens teori och användning, tillämpningen af minsta-kvadratmetoden på de funna vinklarna samt slutligen beräkningen af de sannolikaste värdena på de kristallografiska konstanterna.

Första afdelningen, som afhandlar vinkelmätningen, innehåller först en redogörelse för den dioptriska teorien för goniometern, hvilken är fullständigare utförd, än hvad man finner i något annat kristallografiskt arbete. Ljusstrålens gång följes från signalbilden till ögats retina, och formler gifvas för ljusstyrkan hos signalbilden, dess linjära och vinkelstorlek, synfältets storlek o. s. v. Denna afdelning innehåller därjämte beskrifning på de olika goniometerkonstruktioner, som äro i bruk, jämte diskussion af de oundvikliga felens storlek, hvilka dels äro sådana, som bero på instrumentet, ss. ofullkomlig centrerung af kretsen, dels äro mättningsfel, beroende af t. ex. ofullständig centrerung och justering af kristallen. Förf. meddelar dessutom ur sin rika erfarenhet åtskilliga praktiskt värdefulla föreskrifter angående de försiktighetsmått, som måste vidtagas vid mätning af sådana kristaller, som äro synnerligen ömtåliga för luftfuktighet och vanlig temperatur. Angående de relativa fördelarna af horisontal- eller vertikal-instrument yttrar sig förf. till förmån för de senare vid arbeten af vanlig beskaffenhet, ehuru han erkänner, att vid arbeten, som fordra den högsta graden af noggrannhet, de senare äro att föredraga.

Den andra afdelningen redogör för den diskussion och kritik af mätningarna, hvilken måste föregå deras användning till konstantbestämning. Förf. redogör för den ur sannolikhetsläran härledda minsta-kvadratmetoden och dess användning för bestämningen af det sannolika värdet på en mätt kristallvinkel och på den sannolika

storleken af det fel, hvarmed detta värde är behäftadt. Tredje afdelningen innehåller en framställning af den stereografiska projektionsmetoden, hvarigenom man i planet kan framställa en kristalls rumliga förhållanden och därigenom erhålla ett substrat för kristallberäkningen. Den fjärde afdelningen, som är den vidlyftigaste i boken, omfattar kristallberäkningen. Förf. använder naturligtvis den sfäriskt-trigonometriska metoden. Formlerna för det triklina kristallsystemet, som representerar det generella fallet, anföras först, och de öfriga kristallsystemen betraktas såsom specialfall af detta. Vidare redogöres för användningen af minsta-kvadratmetoden, då man äger ett öfvertaligt antal fundamentvinklar samt för beräkningen af tvillingskristaller. Ett mycket stort antal formler och tabeller åtföljer denna afdelning. Den femte afdelningen, som är helt kort, angifver en metod att ur en enda iakttagelse på en planparallell platta af godtyckligt, men bekant läge fullständigt härleda orienteringen af de optiska elasticitetsaxlarna mot plattans normal och en i dess plan liggande kantriktning. Detta sker med tillhjälp af det i enlighet med förf:s instruktion förfärdigade Schneiderska polarisationsinstrumentet.

Förf:s arbete utmärker sig, för så vidt vi kunnat finna, öfveralt genom den största grundlighet. Då de talrika formlerna, hvilka äro hämtade från vidt skilda områden, såsom dioptriken, sannolikhetsläran och sfäriska trigonometrien, i allmänhet icke äro deducerade, utan anföras ss. läsesatser, är arbetet tydligen mindre afsedt för att vara en lärobok än en uppslagsbok. Såsom sådan måste den ock vara i hög grad välkommen för alla dem, som syssla med kristallbestämningens synnerligen besvärliga och tidsödande arbete, och förf. har genom de talrika tabeller, som åtfölja boken, och i hvilka utan tvifvel ett beundransvärdt arbete är nedlagdt, gjort sig i hög grad förtjänt af sina kollegers tacksamhet.

Hj. Sj.

Just, L., Botanischer Jahresbericht. Systematisch geordnetes Repertorium der Botanischen Literatur aller Länder. Jahrg. VIII. Abth. II. Heft. 1—2. 8:o. Berlin (Bornträger) 1883. 11+18 M.

Uhlworm, O. & Behrens, W. J., Botanisches Centralblatt. Referirendes Organ für das Gesamtgebiet der Botanik des In- und Auslandes. Jahrg. IV. 8:o. LIII+1655 sidd., 11 tafl. Cassel (Th. Fischer) 1883. 28 M.

Die Fortschritte der Botanik. Sep.-Ausgabe aus der Revue der Naturwissenschaften von Dr. H. J. Klein. № 4. 1881—1882. 8:o. 140 sidd. Köln & Leipzig (Mayer) 1883. 2,20 M.

Ofvanstående tre arbeten öfverensstämma sinsemellan så till vida, att de äro afsedda att lämna mer eller mindre fullständiga upplysningar rörande nyare botanisk litteratur och i sammanhang därmed också medelbart angifva den botaniska vetenskapens senaste framsteg och utveckling. De hafva likväl i öfrigt ställt för sig helt olika uppgifter.

Just's Botanischer Jahresbericht, hvars första årgång utkom 1875 och omfattade under 1873 publicerade botaniska arbeten, utgör numera ett oombärligt hjälpmedel för en hvar, som vill taga noggrann kännedom om den nyare botaniska literaturen. Det innehåller nämligen utförliga referat af såvidt möjligt *samliga* under de särskilda åren både inom och utom Europa utgifna botaniska skrifter, såväl själfständigt publicerade arbeten som i journaler, sällskapers och akademiers handlingar o. d. intagna afhandlingar och smärre uppsatser. Ytterligare förhöjes detta arbetes stora värde därigenom, att referaterna äro strängt systematiskt ordnade, så att i arbeten, som beröra flere olika områden af botaniken, de särskilda delarna äro refererade hvar för sig under sin särskilda rubrik. Härigenom ökas arbetets användbarhet i hög grad, i synnerhet som inom hvarje särskild afdelning i allmänhet endast specialister på detta område anlitas som referenter. Också räknar hvarje årgång öfver 20 medarbetare.

På grund af arbetets stora volym ställer sig priset för den enskilde nog högt (priset för t. ex. årgången 1878 uppgår till 51,60 Mark). I bibliotek, der man söker något så när följa med sin tid i de olika vetenskapsgrenarne, borde likväl detta arbete icke saknas.

Just's Jahresbericht afser således att lämna en systematisk öfversikt af de resp. årens botaniska literatur. Med detta syfte är dock en icke oväsentlig olägenhet förknippad, nämligen att det dröjer omkring 3—4 år, innan arbetet blir färdigt. Att afhjälpa denna olägenhet är förmått syftet med Uhlworm's och Behrens' Bot. Centralblatt.

Detta arbete, som började utgifvas 1880, utkommer med ett nummer hvarje vecka och är i följd häraf i tillfälle att inom möjligast korta tid kunna bekantgöra den allra nyaste bot. literaturen. Hvarje nummer innehåller alltså: 1) referat af nyare arbeten, 2) förteckning för de senaste botaniska publikationerna, samt därjämte i allmänhet 3) vetenskapliga originaluppsatser, 4) notiser om botaniska instrument, preparations- och konserveringsmetoder, 5) redogörelse för botaniska sällskapers förhandlingar samt 6) personalnotiser.

Ehuru Botanisches Centralblatt väl fyller sin uppgift att *snabbt* bekantgöra innehållet af nyare botanisk literatur, är det dock i afseende på fullständighet icke i någon mån jämförligt med Bot. Jahresbericht och kan därför ingalunda ersätta detta arbete. Lämpligheten af att i ett »refererande organ» intaga originaluppsatser i större utsträckning han med skäl ifrågasättas; i t. ex. årg. 1883 upptaga dessa icke mindre än omkring 260 sidor.

Vi vända oss nu till det sista arbetet: Die Fortschritte der Botanik, som är af vida mindre dimensioner och af vida mer anspråklös art. Dess uppgift synes vara att i korthet redogöra för de viktigaste företeelserna bland årets botaniska publikationer, och om man i detta arbete verkligen hade ett litet kompendium, hvilket bland den stora mängd större och mindre arbeten, som årligen utkomma, innehölle korta redogörelser för de viktigaste, och urvalet härvid visade sig vara gjort med sakkunskap och urskiljning, skulle det fylla en känd lucka och mottagas med odeladt bifall. Man söker

dock förgäfvades referat af en mängd mycket viktiga arbeten, under det att i stället anföras en hel del uppsatser af särdeles underordnad värde, hvartill kommer, att referaten äro ojämma och ingalunda afpassade efter de refererade arbetenas större eller mindre betydelse. »Die Fortschritte der Botanik» kan således näppeligen anses angifva botanikens framsteg.

B. F.

Kjellman, F. R., Norra ishafvets algflora. 431 ss., 31 taflor. (Ur »Vega-expeditionens vetenskapliga iakttagelser» B. III). Sthlm 1883.

Universitetsangelägenheter.

Upsala.

Teologiska fakulteten.

Den 11 Jan. Till utlåtande af fakulteten hade från det större akademiska konsistoriet remitterats en af åtskilliga docenter vid härvarande universitet den 10 sistlidne december till Kongl. Maj:t ingifven underdånig ansökning om förhöjning i vikariearvoden samt om förändring i tjänstgöringspenningarnas beräkning.

Vid öfverläggning angående detta ärende ansåg fakulteten docenternas anspråk att vid vikariat erhålla professorernas tjänstgöringspenningar för ferierna obefogadt, dels emedan det vore orimligt, att de skulle erhålla tjänstgöringspenningar för en tid, under hvilken de icke kunde sköta professorernas åligganden, enär den del af tjänstgöringen, som äfven under ferierna åläge professorerna, just vore den, till hvars bestridande docenterna icke kunna förordnas, ett förhållande som beträffande den teologiska fakultetens ordinarie professorer är så mycket mer i ögonen fallande, som dessa icke blott i likhet med universitetets öfriga ordinarie professorer äro ledamöter af fakultet och det större akademiska konsistoriet, utan äfven af Upsala domkapitel; dels emedan det vore oberättigadt att begära upphäfvande af en förmån, som enligt gällande lag, nämligen enligt rådiga brevet af den 30 november 1876 tillkommer universitetets ordinarie lärare, nämligen att vid ledighet, som inträffar under ferierna, icke behöfva afstå tjänstgöringspenningar.

I följd häraf ville fakulteten afgifva det yttrande, att ifrågasvarande underdåniga ansökning icke borde till någon åtgärd föranleda, och detta så mycket mindre som förslag redan blifvit väkt att på annan väg än den i samma ansökning föreslagna tillmötesgå, hvad som i merbemälda ansökning kan vara berättigadt.

Och skulle protokollsutdrag härom jemte remisshandlingarna till det större akademiska konsistoriet afgå.

Den 30 Jan. Meddelades kanslersbref om domprosten Toréns tjänstledighet från föreläsningar och examination under innevarande vårtermin samt förordnande för docenten J. A. Ekman att uppehålla nämnda domprosten Toréns åligganden.

S. D. Föreslogs professorn K. H. Gez. von Schéele att varda invald i den komité, som af det större akademiska konsistoriet skall tillsättas för afgifvande af förslag i vissa frågor rörande docentstipendierna.

Den 31 Jan. Anställdes dimissionsexamen med 4 teologie studerande.

Den 9 Febr. Afstyrktes Helga Trefaldighetsförsamlingens ansökning om upphörande af hennes prebendenatur, enär skäl ej syntes föreligga för detta prebendes indragning, förr än prebendefrågan i det hela komme att afgöras.

S. D. Tillstyrktes teol. stud. G. E. Lundgrens ansökning om befrielse från fortsättande af de praktiska öfningarna.

S. D. Utsågs e. o. prof. C. J. Norrby till opponent vid det disputationsprof, som teologie kandidaten Claës Elis Johansson ämnar afläggas.

Juridiska fakulteten.

9 Febr. Genom remiss af den 31 dec. 1883 hade det större akademiska konsistoriet inforordrat fakultetens utlåtande med anledning af en till Kongl. Maj:t af åtskilliga vid universitetet anställda docenter inlemnad underdånig ansökan

dels att genom någon anordning, särskildt i sammanhang med möjlig framtida förhöjning af universitetsprofessorernas aflöningsbelopp, vikariatsarvodena måtte höjas till belopp motsvarande dem, hvilka vikarier för andra med universitetsprofessorer jämförliga ämbetsmän åtnjuta,

dels att Kongl. Maj:t täcktes i nåder pröfva, huruvida ej föreskrifterna angående användning af de i professorernas aflöningar ingående tjänstgöringspenningar borde ändras i den riktning, att tjänstgöringspenningar endast beräknades för och fördelades på läseterminerna, så att tjänstledig professors vikarie, som är förordnad för läsår, erhåller hela beloppet af de med professuren förenade tjänstgöringspenningarne, och vikarie, som förordnats för kortare tid, så stor del af tjänstgöringspenningarne, som motsvarar den del af läsåret, för hvilken hans förordnande gäller.

Då fakulteten nu tog detta ärende i öfvervägande, ansåg hon visserligen en förhöjning af vikariatsarvodena, särskildt med hänsyn till vikarierande docenter, som icke innehafva docentstipendium, skälig och nödig, och att därför i samband med en framtida förhöjning af professorernas aflöningsbelopp en tillökning af tjänstgöringspenningarnes belopp vore lämplig och billig, men under nuvarande aflöningsförhållanden ansåg fakulteten någon förändrad proportion mellan lön och tjänstgöringspenningar icke med fog kunna eller böra ifrågasättas, då en sådan ändring skulle innebära ett ingrepp i de nuvarande ordinarie lärarnes rätt och då, om löneförhållandena med hänsyn till tjänstgöringspenningarne ordnades olika för de universitetslärare, som framdeles skulle komma att utnännas, detta skulle vålla en olämplig olikhet så väl i de ordinarie lärarnes lönevillkor som i vikariernas arvoden.

Hvad åter anginge docenternas anhållan om ändrad fördelning af de redan stadgade tjänstgöringspenningarne, så att desse med hela deras belopp skulle läggas på läseterminerna och på dessa fördelas, ansåg fakulteten, att denna hemställan icke kunde tillstyrkas. Genom en sådan förändring skulle nämligen de ordinarie universitetslärarne, hvilkas löneförhållanden redan vore jämförelsevis knappa, erhålla en ofördelaktigare ställning än andre ämbetsmän, hvilka aldrig afstode tjänstgöringspenningar för ledighet under ferier eller semester. Lärarna vid elementarläroverken skulle visserligen enligt 1872 års bestämmelser med viss summa aflöna vikarie, men om ledighet orsakats af sjukdom, behöfde de endast till vikariens aflönande afstå en fjärdedel af lönen. En sådan ändring, som sökandena ifrågasatt, skulle också vara så mycket obilligare, som fullständig ledighet icke kunde sägas af professorerna åtnjutas under ferierna, enär den ordinarie läraren dels behöfde använda denna tid att förbereda sig för sina föreläsningar dels ock därunder mer eller mindre vore af fakultets- och konsistoriigöromål upptagen.

Professoren Hagströmer, som icke ansåg sig kunna i alla delar instämma med fakultetens öfrige ledamöter, anförde med egna ord:

I likhet med fakultetens öfrige medlemmar anser jag det vara synnerligen önskvärdt, att i sammanhang med en blifvande förhöjning af professorernas aflöning tjänstgöringspenningarne bestämmas till högre belopp än dem, hvarmed de för närvarande utgå. Däremot kan jag icke förena mig i den del af pluralitetens yttrande, hvari en fördelning af tjänstgöringspenningarne endast på läseterminerna utan vidare afstyrkes. I likhet med fakultetens pluralitet anser jag, att en tjänstgöring för professor kan sägas förekomma äfven under ferier, hvarvid jag mindre tänker på hans äliggande att delta i den akademiska förvaltningen m. m. än på hans plikt att under ferierna idka den vetenskapliga forskning, som utgör en oundgänglig förutsättning för ett rätt fyllande af hans lärarekall. Därför kunna i min tanke ej håller de nuvarande tjänsteinnehafvarena beröfvas sin rätt att erhålla de nu bestämda tjänstgöringspenningarne äfven under ferier. Men däremot anser jag det vara ett önskningsmål, att vid en framtida reglering af förhållandet mellan lön och tjänstgöringspenningar, de senare endast läggas på läseterminerna. Att tjänstgöringspenningar beräknas för ferier, synes mig af många skäl olämpligt. Att bestämma, det professor, som är tjänstledig under ferier, ej behöfver afträda sina tjänstgöringspenningar för denna tid, äfven om vikarie då för honom funnits förordnad, strider i min tanke mot tjänstgörings-

penningarnes begrepp. Den del däraf, som belöper sig å ferierna, blefve då lön och borde så benämnas. Å andra sidan är emellertid det arbete, som äligger professor under ferierna, af den natur, att något förordnande af vikarie endast för dettas förrättande aldrig ifrågakommer. Att åter låta sådan vikarie, hvars förordnande äfven sträcker sig öfver ferier eller del däraf, komma i åtnjutande af tjänstgöringspenningar för denna tid, medför åtskilliga olägenheter. Om t. ex. en professor erhållit tjänstledighet från den 1 maj till den 1 påföljande september, skulle den vikarie, som förordnats för denna tid, äga uppbära tjänstgöringspenningar äfven för sommarmånaderna, oakadt hans tjänstgöringsskyldighet icke varit större, än om förordnandet blott afsett maj månad. Likaså kunde ett förordnande, som blott föranleder till tjänstgöring vid universitetet under en eller annan vecka vid början af en läsetermin, i fall det erhålles en lång tid förut, komma att aflönas med tjänstgöringspenningar för flere månader. För öfrigt är det i min tanke afgjordt oriktigt att ordna bestämmelserna om tjänstgöringspenningarne så, att den professor, som med anledning af förfall, som inträffat under ferier, men jämväl gäller för en instundande läsetermin, i god tid söker tjänstledighet, skall gå miste om tjänstgöringspenningar, som den, hvilken uppskjuter sin tjänstledighetsansökan till sista stund, får behålla, och att professor, som på en gång söker tjänstledighet för helt år, skall lida en betydlig minskning i sin aflöning i jämförelse med den, som blott söker ledighet för en läsetermin i sender. Dessa missförhållanden förebyggas genom tjänstgöringspenningarnes beräkning för läsetermin, och jag anser mig därför böra på det lifdigaste förorda en sådan anordning.

Filosofiska fakulteten.

1884 d. 29 jan. Fattade fakulteten beslut att icke medgifva studerande, som af en eller annan anledning försummat att i laga tid inlemna sina examensansökningar, tillåtelse att aflägga examina inom afsedd examensperiod.

30 jan. Beslöt fakulteten antaga förslag till ett nytt reglemente för Konung Karl Johans stipendier.

31 jan. Tilldelade fakulteten det Bergstedtska priset åt Docenten K. H. B. Bergstedt.

Humanistiska sektionen.

21 jan. Föreslog hum. sektionen prof F. W. Häggström att såsom sin ledamot inträda i en af större konsist. nedsatt komité, som komme att behandla frågan om nya docentstipendier.

29 jan. Tillkännagafs, att kanslern d. 23 jan. 1884 beviljat doc. O. A. Danielsson ett årligt anslag å 1,500 kronor för 3:ne år mot skyldighet att 2 timmar i veckan offentlig föreläsa öfver latinsk och grekisk grammatik från den jämförande indoeuropeiska språkforskningens synpunkt; och att doc. C. E. Sandström förordnats att examinera i latin i st. för prof. Sundén under examensperioden i januari.

Tillkännagafs, att Kongl. maj:t den 12 jan. beviljat doc. K. Piehl ett reseunderstöd af 1,000 kronor för fortsatta vetenskapliga forskningar i Egypten.

s. d. Tillstyrkte sektionen en ansökan af dr J. A. Lagermark att blifva anställd såsom docent i historia vid härvarande universitet.

Bestämde sektionen ämnen för sökandes profföreläsningar till e. o. professuren i historia.

18 febr. bedömdes en af fil. lic. N. F. Nilén utgifven och d. 2 febr. offentlig försvarad afhandling "Priscianea".

Tillstyrkte sektionen 3 års förlängning af ett rörl. docentstipendium för docenten h. O. Burman.

Afgafs betyg för de profföreläsningar, som hållits af de sökande till den lediga e. o. professuren i historia:

Docenten H. G. Hjörne: "Om landslagens båda redaktioner" (eget ämne) och "Sverges ställning till främmande makter före 1772 års statshöfving" (faks ämne).

Docenten P. E. Fahlbäck: "Om stamstriden mellan Svear och Göter" (eget ämne) och "Om uppkomsten och beskaffenheten af den svenska konungens administrativa lagstiftningsrätt samt dess inverkan på den svenska rättsutvecklingen" (fak. ämne).

Doc. lektor S. J. Boëthius: "Brytningen mellan hertig Karl och riksrådet 1596" (eget ämne) och "Om orsakerna till Gustaf III:s krig med Ryssland" (fak. ämne).

Lektor *E. Hildebrand*: "Den svenska diplomatiens organisation i Tyskland under 1600-talet" (eget ämne) och "Om unionstidshvarfvet's betydelse för den svenska samhällsutvecklingen" (fak. ämne).

Lektor *G. O. F. Westling*: "Öfversikt af förhållandet mellan Karl I och hans engelska undersåtar till brytningen 1642" (eget ämne) och "Öfversikt af Sverges yttre och inre förhållanden vid Johan III:s tronbestigning" (fak. ämne).

s. d. Till sakkunnige män att bedöma de sökandes vetenskapliga förtjänst utsåg sektionen sin ledamot professor *S. F. Hammarstrand* samt föreslog till adjunkt i ärendet professorn vid Lunds universitet *C. T. Odhner* och riksarkivarien *C. G. Malmström*.

Matem.-naturvet. sektionen.

30 jan. Aflades filosof. lic. examen af kand. *N. Lindskog*, smål. — Tillkännagafs, att kanslern d. 23 jan. beviljat e. o. prof. *F. R. Kjellman* befrielse fr. 2:ne föreläsningar i veckan mot skyldighet att 2:ne gånger i veckan leda de praktiska öfningarna i botanik;

samt att kanslern d. 24 för uppehållande af undervisningen å det kemiska laboratoriet under vårtermin ställt medel till sektionens förfogande, äfvensom att doc. *A. G. Ekstrand* och *O. Widman*, så vidt de komma att biträda å laboratoriet, må af nämnda anslag åtnjuta arvode.

Köbenhavn.

Edinburgh Universitet har inbjudt Köbenhavns Universitet till att deltaga i dets 300-åriga stiftelsesfest, som fejres den 16—18 april d. a. Konsistorium, der med ministeriets samtykke har modtaget denne indbydelse, har som sin delegerede valgt prof. *M. H. Saxtorph*.

Ved ministeriets skrivelse af 6 febr. er det, efter indstilling fra konsistorium og museumsraadet for universitetets zoologiske museum, bifaldet, at der tilstaaes prof. *J. C. Schiödt*, inspektor for museets 3:dje afdeling, fritagelse i 2 aar for hans daglige museumsarbejde, dog saaledes, at han vedbliver at være medlem af museumsraadet og altsaa deltager i museets almindelige bestyrelse, samt at det overdrages dr. phil. *H. J. Hansen* i det nævnte tidsrum at udføre de inspektoren paahvilende arbejder inden for afdelingen — afgivelse af den aarlige indberetning og besörgelse af afdelingens regnskabsvæsen derunder indbefattet — og udøve tilsynet med denne, dog saaledes, at han i sager, der gaa ud over den daglige forretningsgang, vil have at søge raad og oplysning hos prof. *Schiödt*.
C. Goos.

Forelæsninger og Øvelser (1 Febr. — 9 Juni 1884.) forts. från nr 9.

Det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet.

Prof. *Japetus Steenstrup*, 1) gennemgaar visse Partier af Dyre rigets Naturhistorie for medicinske studerende; 2) yder videre komme, som ved Hjælp af Studiesamlingen ville forberede deres Studier i Zoologi og Palæontologi, sin Bistand ved Afbenyttelsen af Samlingens Bestanddele og af den zoologiske Literatur.

Prof. *Holten*, 1) Foredrag over Akustik og Optik; 2) Examinatorier over forskjellige Dele af Fysiken.

Prof. *Steen*, 1) foredrager for yngre studerende elementær Statik- 2) gennemgaar for videre komme Funktionaldeterminanternes Theori og Anvendelse paa Integralregning og Geometri.

Prof. *Johnstrup*, 1) foredrager Mineralogi; 2) Øvelser i det mineralogiske Museum.

Prof. *Jul. Thomsen*, 1) kemiske Theorier; 2) kemiske Øvelser.

Prof. *Diétrichsen*, 1) Forelæsninger over almindelig Botanik; 2) læser fra Begyndelsen af April over de naturlige Familier, nærmest med Hensyn til de officinelle Planter; 3) praktisk-botaniske Øvelser; 4) leder en botanisk Ekspedition; 5) skriftlige og praktiske Øvelser for videre komme.

Prof. *Thiele*, 1) Fejllære, Sandsynlighedsregning og mindste Kvadraters Methode; 2) Øvelser i Løsning af mindre astronomiske Opgaver.

Prof. extr. *Schiödt*, slutter sit Kursus i de leddede Dyrs Naturhistorie og gennemgaar dernæst examinerende de vigtigste Æmner af de foredragne Partier, med stadigt Henblik paa beslagtede Forhold i de øvrige Dyrerækker.

Prof. extr. *Zeuthen*, 1) Forelæsning over Koordinatsystemer; 2) hjælper videre komme med Studiet af vanskeligere matematiske Værker og skaffer dem Øvelse i Udførelsen af større Undersøgelser.

Lektor *Jørgensen*, 1) organisk Kemi; 2) leder Øvelserne i den polytekniske Lærestalts Laboratorium.

extra Doc. *Löffler*, er med Ministeriets Tilladelse fritaget for at holde forelæsninger i dette Halvaar.

C. Christiansen, Lærer i Fysik ved den polytekniske Lærestalt, 1) kemisk Fysik; 2) matematisk Fysik.

extra Doc. *R. Pedersen*, Forelæsninger over Planternes Stofvexel (Respirationen).

Dr. *Lütken*, Inspektor ved Universitetets zoologiske Museum, tilbyder naturhistoriske studerende Vejledning i at undersøge, bestemme og karakterisere koldblodige Hvirveldyr.

midl. Doc. *Samsøe Lund*, er i Følge ministeriel Tilladelse fritaget for at holde Forelæsninger og Øvelser i dette Halvaar.

midl. Doc. *Petersen*, 1) planteanatomiske Øvelser; samt holder under Doc. *Samsøe Lunds* Fraværelse de botaniske Forelæsninger for og Øvelser med de pharmaceutiske studerende, nemlig: 2) gennemgaar den almindelige Botanik og Systemet; 3) giver Vejledning i Mikroskopi og Anatomi; 4) leder et Par Ekspeditioner.

Adjunkt *Jungersen*, hvem det midlertidig er overdraget at vejlede de medicinske studerende i Zoologi, 1) gennemgaar Dyre- rigets Hovedformer; 2) vejleder de studerende under deres Benyttelse af Studiesalens Samlinger.

Innehåll:

Klostermann: Probleme im Aposteltexte.

Lehmann & Schnorr v. Carolsfeld: Die Njålssage.

Hagerup: Om Kjøb og Salg.

Mejer: Svensk-historisk handlexikon.

Schück: Literaturhistorisk tidsskriftsöfversikt.

Thorild (Vikström): Kvinnokönets naturliga höghet.

Wiedemann: Sammlung altägyptischer Wörter.

Landgraf: Ciceros Rede für Sex. Roscius.

Nohl: Ciceronis pro Sex. Roscio oratio.

Brolén: Valda skrifter af Seneca i öfversättning.

Gartner: Rhaetoromanische Grammatik.

Rydqvist: Svenska språkets lagar, B. VI.

Larsson: Äldsta delen af Cod. 1812.

Pålsson: Króka-Refs saga & Króka-Refs rimur.

Kälund: Fljótsdøla hin meiri.

Finsen: Grágás.

Cleve: Kemiskt handlexikon.

Brezina: Metodik der Krystall-Bestimmung.

Just: Botanischer Jahresbericht.

Uhlworm & Behrens: Botanisches Centralblatt.

Klein: Die Fortschritte der Botanik.

Universitetsangelägenheter (Upsala, Köbenhavn).